

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

katedra psychologie

Bakalářská práce

Role jazyka v etnickém uvědomění Bretonců

Martina Elicarová

© 2016 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Martina Elicarová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Role jazyka v etnickém uvědomění Bretonců

Název anglicky

Role of Language in Ethnical Awareness of Bretons

Cíle práce

Hlavním cílem práce bude zachytit výjimečnost bretonské kultury a její odlišování se od zbytku Francie. Dále také poukázat jakou roli má v tomto odlišování bretonský jazyk.

S cílem práce byla stanovena hlavní výzkumná otázka:

Jaké postavení má bretonský jazyk v kulturním obrození Bretonců?

Pro lepší porozumění tématu byly zvoleny tyto doplňující otázky:

Jak důležitý je v obrození bretonské kultury jazyk s porovnáním s jinými zvyky?

Jak bretonský jazyk vznikl, vypadal a jak vypadá dnes?

Jak se uchovala spisovná podoba jazyka?

Jak vypadá bretonský folklór a jaké k němu patří legendy?

Proč jazyk upadl?

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků střednědobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žije bretonská menšina. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje.

Harmonogram:

červenec (srpen) (1. ročník) – první část terénního výzkumu v příslušné lokalitě

září až červen (2. ročník) – zpracovávání výsledků terénního výzkumu, zpracování tématické literatury, příprava druhé fáze výzkumu

červenec (srpen) (2. ročník) – druhá část terénního výzkumu v příslušné lokalitě

do listopadu (3. ročník) – zpracovávání výsledků 2. části terénního výzkumu

listopad / prosinec (3. ročník) – předložení první verze práce

březen – odevzdání finální verze práce

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Klíčová slova

Bretaň, bretonština, jazyk, výuka, kultura, historie, folklor

Doporučené zdroje informací

Brett, C. (2013), Brittany and the Carolingian Empire: A Historical Review. History Compass, 11: 268-279. doi: 10.1111/hic3.12044

Celtic Culture: A Historical Encyclopedia (5 vols., Santa Barbara and Oxford: ABC-Clio, 2006), pp. xxviii + 2128. ISBN (print) 1-85109-440-7

Claire Hamilton and Steve Eddy, Decoding the Celts, 2009, ISBN: 978-80-7413-020-5

ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace. Praha: SLON, 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0

WILLIAMS, HEATHER; Romance Studies, 2009, vol. 27, issue 3, p 223, ISSN 02639904. ISBN 02639904

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 23. 2. 2016

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 23. 2. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 10. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Role jazyka v etnickém uvědomění Bretonců“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14. 3. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za odborné rady a vedení této práce. Dále bych chtěla poděkovat všem informátorům, kteří jsou důležitou součástí práce.

Role jazyka v etnickém uvědomění Bretonců

Role of Language in Ethnical Awareness of Bretons

Souhrn

Bakalářská práce se věnuje menšině na francouzském území v Bretani, bretonskému jazyku a jeho postavení v sebeuvědomování bretonské identity. Práce se dělí na dvě části. První teoretická část seznamuje se základními pojmy, které souvisejí s tématem práce (národní identita, nacionalismus, etnické a národnostní menšiny, jazykové menšiny a revitalizace jazyka). Druhá praktická část se zabývá specifikací Bretaně a prvky její kultury (historie, školství, znaky identity jako jsou hudba, jazyk, svátky, zvyky a folklór). Informace jsou získány na základě vlastního terénního výzkumu, který byl prováděn v letech 2015 a 2016 ve městech na území Bretaně a z anglických a českých publikací s bretonským tématem.

Summary

The bachelor thesis focuses on minorities in French area, in Brittany, the Breton language and its role in self-awareness Breton identity. The thesis is divided into two parts. The first theoretical part introduces the basic terms related to the theme of the thesis (national identity, nationalism, ethnic and national minorities, linguistic minorities and language revitalization). The second part deals with the specification of Brittany and elements of its culture (history, education, identity features such as music, language, holidays, customs and folklore). Information is obtained on the basis of his own field research, which was conducted in 2015 and 2016 in cities of Brittany and from English and Czech publications about Breton theme.

Klíčová slova: Bretaň, Bretonec, bretonština, jazyk, výuka, kultura, historie, legendy

Keywords: Bretagne, Breton, breton, language, education, culture, history, legends

1. Úvod a cíl práce

Tato bakalářská práce se zabývá bretonským jazykem, který byl v historii často utlačován a to až do první pol. 20. století. V té době probíhala ve Francii centralizace národní politiky. Důsledkem utlačování bretonského jazyka je, že dnes v Bretani tento jazyk ovládá pouze malá část obyvatelstva. Od konce 20. století však na území Bretaně probíhá revitalizace jazyka. Samotní Bretonci se snaží i o znovuobjevení a udržení bretonských tradic a zvyků.

Hlavním cílem práce bude představit výjimečnost této bretonské kultury a její odlišování se od zbytku Francie. Dále také poukázat, jakou roli má v tomto odlišování bretonský jazyk a jak je důležitý pro Bretonce. S cílem práce byla stanovena hlavní výzkumná otázka: *Jaké postavení má bretonský jazyk v kulturním obrození Bretonců?*

Pro lepší porozumění situace byly zvoleny doplňující otázky a to:

Jak bretonský jazyk vznikl, vypadal a jak vypadá dnes?

Proč došlo k úpadku bretonského jazyka?

Jak se dochovala spisovná podoba jazyka do dnes?

Jak důležitý je jazyk v obrození kultury s porovnáním s jinými atributy?

Jak vypadá bretonský folklór a jaké k němu patří legendy?

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. První část seznamuje se základními pojmy, které souvisejí s tématem práce (národní identita, nacionalismus, etnické a národnostní menšiny, jazykové menšiny a revitalizace jazyka). Tato část vychází z prostudování odborné literatury s odpovídajícím tématem. Druhá část ilustruje Bretaň, její specifika a prvky její kultury, kam patří historie, školství, znaky identity jako jsou hudba, jazyk, svátky, zvyky a folklór. Vlastní část práce získány na základě vlastního terénního výzkumu, který byl prováděn v letech 2015 a 2016 ve městech na území Bretaně.

2. Literární rešerše

2.1. Literatura týkající se historie Bretaně

Historii celé Francie, ať se už jedná o její hospodářskou či sociální kulturu, zpracovalo třicet tři předních francouzských historiků v díle *Dějiny Francie*¹. Jedná se o historii od počátku, tedy od období 6. století př. n. l, kdy na území Francie přišli Keltové až po konec 20. století. Část knihy se zabývá historií Bretaňského poloostrova, jsou sepsány události, které souvisejí s historií a vývojem přímo Bretaně. Radislav Hašek popisuje, jakou mělo keltské obyvatelstvo strukturu a rozdělení práce, umění včetně literatury a hudby a jaké používali nástroje. Velkými a možná i největšími milníky jsou Velká francouzská revoluce a následná kulturalizace Francie, potlačení menšinových zvyklostí, kultur na francouzském území ve prospěch jediné francouzské kultury. Autoři nepopisují historii pouze z hlediska důležitých událostí, ale zahrnují i způsob života, změny náboženské víry, uměleckou tvorbu a jiné kulturní jevy, které byly těmito událostmi ovlivněny a z nichž vycházejí.

Dějiny keltského národa, do kterých patří například architektura a migrace Keltů, jsou sepsané v knize *Bretonci*². Jedná se o historii Bretaně v období od 5 000 let př. n. l. po 5. - 6. století n. l. získanou na základě pozdějších písemných pramenů a hlavně na základě archeologických nálezů. Galliou a Jones zaznamenávají, že Bretonci, ať jako Keltové nebo jako obyvatelé podrobeného území, vždy usilovali o samostatnost Bretaně. Vždy se nějak snažili odlišit od majoritní společnosti, kterou představoval například Řím, Brittonci, Normané nebo Frankové.

¹ DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátků po současnost*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-7184-514-0.

² GALLIOU, P.; JONES, M. *Bretonci*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Dějiny národů (NLN, Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-7106-202-2.

Vztah mezi Bretaní a Francií od 9. století je zapsán v knize *Brittany and the Carolingian Empire: A Historical Review*³. Jedná se zde o spor Bretaně a Francie související s Karolinskou říší.

2.2. Literatura o kultuře

Informace o Keltech z celého evropského kontinentu nalezneme v díle *Celtics Culture: A Historical Encyclopedia*⁴, které zobrazuje keltskou kulturu a strukturu v průběhu času v různých oblastech. Jsou zde sepsáni vládci, jejich vláda i náboženství. Dále tu jsou popsány prvky keltských tradic, mýty, keltská hudba, jazyk i literatura.

Jak keltská kultura ovlivnila utváření národních identit, jak se udržela dodnes a v jaké míře, zkoumali Claire Hamiltonová a Steve Eddy. Vytvořili encyklopedickou knihu *Tajemný svět Keltů*⁵, kde popisují způsob života a rozvrstvení keltské společnosti. Z oblasti náboženství popisují bohy, archetypy a keltské křesťanství. Velký důraz kladou na mýty, umění, hudbu a keltskou poezii. Zobrazují kontrasty mezi keltskými etniky z různých oblastí, kde se vyskytují, ať už je to Skotsko, Irsko nebo Bretaň.

³ BRETT, Caroline. Brittany and the Carolingian Empire: A Historical Review. *History Compass* [online]. 2013, **11**(4), 268-279 [cit. 2016-02-29]. DOI: 10.1111/hic3.12044. ISSN 14780542. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/hic3.12044>.

⁴ KOCH, John T (ed.). *Celtic culture: a historical encyclopedia*. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2006. ISBN 1-85109-440-7.

⁵ HAMILTON, Claire a Steve EDDY. *Tajemný svět Keltů: poodhalené dědictví keltské tradice*. Vyd. 1. Brno: Zoner Press, 2009. Encyklopedie Zoner Press. ISBN 978-80-7413-020-5.

2.3. Literatura zabývající se jazykem

Jazykovou identitou menšin se zabývá Leoš Šatava v díle *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*⁶. Tato kniha se zabývá různými procesy jednotlivých jazyků, jejich úbytkem a snahou o jejich přetrvání. Pojednává o tom, jestli je zastavení asimilace národů a jazyků vůbec možná. Podle Šatavy je jazyk hlavním znakem etnicity, proto se v knize zaměřuje na snahy omezit nebo zamezit úpadek jazyků.

O různé francouzské dialekty se zajímá specialistka na francouzskou lingvistiku Mari C. Jonesová, která se zabývá zejména na teorie úpadku jazyka. O bretonském jazyce se zmiňuje v knize *Death of a Language, Birth of an Identity: Brittany and the Bretons*⁷, kde rozděluje Bretaň podle čtyř dialektů, které jsou vzájemně velmi málo srozumitelné. Pojednává o tom, že se chce samotná Bretaň odlišit od Francie, a to především tím, že se především bretonské děti začínají stále více učit bretonštinu. To hraje významnou roli při vytváření identity.

Ohrožením bretonského jazyka a samotným bretonským jazykem se zabývá Madeleine Adkins. O revitalizaci bretonského jazyka pojednává v článku *Will the real Breton please stand up? Language revitalization and the problem of authentic language*⁸.

⁶ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 2., Ve SLONu 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-83-0.

⁷ JONES, Mari C., *Death of a Language, Birth of an Identity: Brittany and the Bretons*, 1998, DOI: <http://dx.doi.org/10.1075/lplp.22.2.02jon>

⁸ ADKINS, Madeleine. Will the real Breton please stand up? Language revitalization and the problem of authentic language. *International Journal of the Sociology of Language* [online]. 2013, - [cit. 2016-02-29]. DOI: 10.1515/ijsl-2013-0044. ISSN 1613-3668. Dostupné z: <http://www.degruyter.com/view/j/ijsl.2013.2013.issue-223/ijsl-2013-0044/ijsl-2013-0044.xml>

2.4. Bretonská kultura zobrazená v beletrii

Kniha *Paměti bretonského venkovana*⁹, pojednává o společnosti ve venkovské Bretani 19. století. Příběhy jsou vyprávěné z pohledu chudého chlapce, který staví svůj pohled do kontrastu s idylickou kulturou. Autor seznamuje čtenáře s báchorkami, legendami a zvyky, kterými jsou například kroje, svátky nebo pokrmy.

Československý spisovatel, František Kožík, dvakrát navštívil Bretaň, poprvé to bylo v 30. letech 20. století a podruhé v letech 70. Pomocí cestopisné reportáže obě své cesty zachytil a zároveň je i porovnal v knize *Bretaň – dcera oceánu*¹⁰. Kniha vypráví o úchvatné přírodě a bretonské lásce k ní, o památkách a nejzajímavějších městech. Také zaznamenává kulturu a její vztah k Bretoncům. V knize se také zmiňuje o bretonském jazyku, se kterým se na území Bretaně setkal.

⁹DÉGUIGNET, Jean-Marie. *Paměti bretonského venkovana*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2003. Osudy (Mladá fronta). ISBN 80-204-1053-8.

¹⁰KOŽÍK, František. *Bretaň: dcera oceánu*. Vyd. v Mottu 1. Praha: Motto, 2013. ISBN 978-80-7246-727-3.

3. Metodologie

V práci jsou informace z menší části zapsány pomocí kvantitativní metody, tedy statisticky, především pro lepší přehled ve struktuře obyvatel. Větší důraz je zde kladen na metody kvalitativní, které zachycují informace detailněji. Informace o vztahu Bretonců ke kultuře, k autonomii a ke zbytku Francie jsou získány při terénním výzkumu, který spadá právě pod kvalitativní metodu. V terénním výzkumu bylo použito nezúčastněné pozorování nebo polostrukturalizovaný rozhovor trvajících v průměru okolo 20 minut, jedná se o rozhovor, kdy jsou respondenti pokládány základní otázky, ale dále o problematice hovoří sám. Popřípadě jsou použity otázky doplňující, které vycházejí z odpovědí respondenta. Pro ucelení informací je použito shromažďování literatury na dané téma.

Terénní výzkumy proběhly celkem dva. První terénní výzkum se uskutečnil na podzim roku 2014, přesněji od 2. září do 5. září v jediné lokalitě, ve městečku Vannes. Druhý výzkum uskutečněný v létě 2015 navázal na poznatky z výzkumu prvního a byl územně rozsáhlejší. Probíhal v čase od 11. srpna do 20. srpna výzkum na různých místech na území Bretaně. U druhého terénního výzkumu se nezúčastněné pozorování vyplatilo více, jelikož bylo použito především při probíhajících slavnostech. Jedná se o svátek Nanebevzetí Panny Marie, 15. srpna, ve městě Vannes a o Keltský festival ve městě Lorient, který probíhá každoročně a účastní se ho státy s keltskou národností.

Respondenti:

Terénní výzkum 1:

Vannes 2. – 5. září 2014:

Julian Danielo, 35 let, doktor v oboru historie umění, fotograf architektury a krajiny Bretaně. Působí jako profesor na střední škole Lycée St. Francis Xavier

Gaëtan Boulice, profesor a zakladatel Skol Diwan ve Vannes, L'école Diwan de Vannes

Yovenn Leret, člen orchestru ve městě Vannes, který nese název Bagad de Vannes

Terénní výzkum 2:

Vannes 12. – 14. srpna 2015, slavnost na počest královny Morbihan, svátek Nanebevzetí

Panny Marie:

Emmanuelle, 35 let, matka dvou dětí, jedno chodí do Skol Diwan

Marijannick, 46 let, učitelka bretonštiny na volné noze

Lauriane Narkiner, 25 let, účinkující v průvodu krojů Bretaně

Jean-Philipp Leplain, 50 let, člen bagadu

Lorient 15. – 16. srpna 2015, Interceltique festival:

Karine, 33 let, studentka, organizátorka na festivalu

Morwenna, 32 let, studentka, členka "Institut culturel de Bretagne"

Anthony, 38 let, otec dvou dcer, obě umí bretonsky

Quimper 17. – 18. srpna 2015:

Charlotte, 23 let, studentka, pracuje v muzeu bretonského kraje (Musée Départemental Breton)

4. Teoretická část práce

Než se zaměříme na bretonský jazyk a na samotný pohled Bretonců na problematiku bretonské identity, je nutné vysvětlit některé pojmy související s tématem. V první řadě je důležité vědět, co je to kultura, protože ta je hlavním znakem odlišujícím různé národy. Následně je vysvětlen pojem národ a s ním související koncepty jako národní identita, nacionalismus, národní etnické menšiny a s nimi související jazykové menšiny a revitalizace jazyka.

4.1. Kultura, národ, národní identita a nacionalismus

Za **kulturu** je považován sdílený způsob slovního vyjadřování, mimika, různá gesta a postoje, způsob oblékání, příprava a konzumace jídla, který je předáván dalším generacím ne geneticky, ale formou napodobování vlastností a chování. Kultura je to, co lidi odlišuje od jiných živočichů, ale zároveň je u každého jedince jiná. Odděluje jednu společnost od druhé.¹¹

Na otázku, co je **národ**, existuje nespočet definic. Národ byl v historii vykládán různými způsoby, charakteristika národa se v postupu času vyvíjela. První znaky odlišování různých skupin lidí, především podle primárních atributů, kterými jsou jazyk, náboženství a teritorium, popisuje primordialistické paradigma. Následující určení národa připisuje perenialistické paradigma historickým trendům vývoje etnických a politických vazeb. Náзор modernistů je, že si národ vytváří vlastní příslušníky. Nakonec přicházejí perenalisté, kteří používají všechny řečené atributy a přidávají i to, jak byly pro národ významné historické události.

Národem je z etnického pohledu etnicita, z pohledu politického se jedná spíše o území. Národ své pomyslné hranice utváří pomocí odlišností o národa jiného.

Šatava zmiňuje pohled na národ jiných odborníků. Smith označil národ jako společnost, která sdílí historické území, společné mýty, masovou kulturu, ekonomii

¹¹ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. s. 15 – 18.

a zákonná práva.¹² E. Hroch naopak nazývá národem velkou skupinu lidí s vědomím sounáležitosti svých členů, kteří se dále vymezují vůči jiným národům. Hlavními prvky odlišení je vymezení národního území, kodifikace národního jazyka a udržení zvyků, tradic a způsobu života.¹³ Šatava také zmiňuje Baumanovu definici, v které je národ označen za imaginární komunitu. Jinými slovy národ existuje pouze do té doby, dokud mu členové přisuzují citovou a duševní sounáležitost.¹⁴

Národní identita neboli **etnicita** je nepostradatelná, poněvadž její členy naplňuje pocitem bezpečí a bratrství. Netýká se jen osob spjatých s původem a sdílenými mravy, ale důležitým faktorem je i to, jaký tomu daná osoba připisuje význam. Člověk, člen etnika cítí, že sem patří. Podle Šatavy může mít etnická identifikace pocit vlastenectví, ale také může pro některé jedince působit jako radost či společenské obohacení.¹⁵ Etnicita je tedy určitý pocit sounáležitosti lidí se společnými prvky v oblasti celého života, jako jsou tradice, mravy, jazyk nebo náboženství. Těmito znaky se své členy sjednocuje a naopak celé společenství odlišuje od jiné etnicity. Tento pocit člověka nikdo nemůže odstranit. Vždy bude do společnosti, která ho nějak oslovuje patřit. Pro Bretonce jsou velmi důležitými znaky, které je odlišují od zbytku Francie, hudba s keltskými prvky, národní tance, kroje, mystický folklór a v neposlední řadě i bretonský jazyk.

Spolu s národem je důležitý i pojem **nacionalismus**, neboli národní kultura a především národní uvědomění. Nacionalismus je kolektivní ideologie, která vychází především z přesvědčení o výjimečnosti vlastního národa. Často se jedná o pocit nadřazenosti jednoho národa nad národy ostatními. Podle Kohnovi dichotomie je právě národ výtvořem nacionalismu. Hlavním cílem nacionalismu je snaha o vytvoření národního státu. Nacionalismus chápe stát jako národ, v tomto případě se jedná o to samé. Jedná se o spojení státního systému organizací a institucí s určitou kulturou. Nacionalismus

¹² ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Pub., 2001. ISBN 8090295215. s. 26.

¹³ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-010-0. s. 15 a 30.

¹⁴ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Pub., 2001. ISBN 8090295215. s. 23.

¹⁵ Tamtéž, s. 30.

není pouze jeden, je jich tolik, kolik existuje národů. Všechny tyto nacionalismy nemohou být nikdy uspokojeny zároveň. Protože uspokojení jednoho znamená utlačení druhého.¹⁶

Nacionalismus se jako vztah státu a kultury v různých časových oblastech neboli pásmech mění. Gellner přiřazuje jeho proměny ke sňatku státu a kultury. Tyto proměny dále rozděluje na čtyři časové pásma, evropské pobřeží Atlantiku, území někdejší Sváté říše římské a dvě části východní Evropy. Francie patří do pásma prvního, do evropského pobřeží Atlantiku, ve kterém hraje velkou roli dlouhodobé soužití v tzv. zvykovém manželství již před nástupem nacionalismu. Dlouho před tím, než moderní společnost rozhodla, že k sobě patří.¹⁷

Některé další okolnosti, v tuto chvíli lhostejno jaké, svedly pár dohromady do svazku či řady takových svazků, které zpočátku většinou unikaly pozornosti a existovaly bez formálního posvěcení ze strany uctívané nacionalistické doktríny.¹⁸

To znamená, že se některé státy/oblasti oddělovaly v souladu s tzv. kulturně-jazykovými pásmy a to ještě před tím, než je nacionalistické teorie uvedly v obecnou platnost. Avšak i uvnitř kulturně-jazykových pásem se nacházely rozdíly kulturní i v dialektu, ale nebyly tak významné. V rámci politické a kulturní centralizace byla identita s větším počtem příslušníků pověřena ochranou identity menší, která pod ně spadá.¹⁹

Se vznikem státu/národa vzniká tzv. vysoká a nízká kultura. Vysokou kulturou se rozumí ta, která se předává v celostátním školství. Předává formální vzdělání a kodifikovaná pravidla stejná pro celou společnost. Nízká kultura je udávána místně, svým okolím.²⁰

Nacionalismus se začínal projevovat v době přechodu ze zemědělství k průmyslové výrobě, s níž přišla i dělba práce. Postupem času se k nacionalismu a vytváření státních

¹⁶ GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: J. Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-901381-1-X; s. 13

¹⁷ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. s. 67 – 68.

¹⁸ Tamtéž, s. 67.

¹⁹ Tamtéž, s. 67 – 68.

²⁰ GELLNER, Ernest André. *Jazyk a samota: Wittgenstein, Malinowski a habsburské dilema*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-055-1; s. 50-52.

celků neodmyslitelně připojila asimilace menšinových skupin, etnické čistky nebo perzekuce. Tyto násilné postupy vůči kultuře byly způsobem jak dosáhnout rovnice jedna kultura = jeden stát. Tento rychlejší a radikálnější způsob byl opakem pomalého sjednocování kultur. Spoléhal na rychlost asimilace a na následné zapomnění členů národa na různorodost svého kulturního původu.²¹

Gellner tento způsob nacionalismu poukazuje právě na příkladu Francie. *Průměrný Francouz ví, že pije víno, je nositelem vyznamenání a nezná zeměpis. To je nejoblíbenější definice typického Francouze, používaná i ve Francii samotné. Ale tento typický Francouz neví, zda on sám je nebo spíše zda jeho předkové byli Galové, Bretonci, Frankové, Burgundané, Římané, Normané nebo někdo jiný. Je to tento národní závoj nevědění, tato požehnaná ztráta paměti, která dělá Francii Francií.*²²

V 19. století se v Evropě začínají utvářet státní celky s etnicky homogenním obyvatelstvem. Hlavním problémem však bylo vymezení území, ke kterému přispěli poznatky z minulosti a vědomí národní pospolitosti. Byly kodifikovány jazyky a podporována kulturní tradice. Členy každého národa spojovala i společná historická mytologie. Problémem bylo, že se jednalo pouze o kulturu většiny. Menšinové jazyky byly často utlačovány ve prospěch většinového úředního jazyku.

V Bretani se často objevovaly separatistické tendence. Nikdy se nesrovnala s úplnou francouzskou nadvládou a jejím utlačováním, které vzniklo se snahou o vytvoření jednotného národního státu. Nejvíce se snaha o samostatnost Bretaně projevila za 2. sv. války, kdy se Bretonci rozdělili na dvě části. Jedna část Bretonců totiž kolabovala s Němci s vidinou vítězství Němců a následného odtržení od zbytku Francie. To jim však nevyšlo podle plánu, místo oddělení od Francie došlo po válce v Bretani k vyloučení bretonského jazyka ze společnosti i ze škol.

²¹ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. s. 62.

²² Tamtéž, s. 62.

4.2. Etnické, národnostní menšiny a jazykové menšiny

Etnickou neboli **národnostní menšinu** definuje F. Capotorti: *Skupina početně slabší než zbytek obyvatelstva státu, nacházející se v nedominantním postavení, jejíž příslušníci – coby občané daného státního útvaru – mají etnické, náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva, a vykazují, byť pouze implicitně, smysl pro soudržnost zaměřený na uchování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.*²³

Za jazykovou menšinu lze považovat obyvatele hovořící méně užívanými jazyky, méně rozšířenými jazyky a regionálními jazyky. Příslušníci jazykových menšin mají často snahy o úřední uznání ať už ve správě, médiích nebo ve školství.

Podle Rady Evropy je regionálním či menšinovým jazykem takový jazyk, který splňuje dvě podmínky:

1. Jedná se o jazyky tradičně užívané na daném státním teritoriu jeho občany, kteří tvoří početně menší skupinu nežli zbytek obyvatelstva státu;
2. Jedná se o jazyky odlišné od úředního jazyka/ů státu; do toho nejsou zahrnovány dialekty úředního jazyka/ů státu ani jazyky migrantů.²⁴

V zemích Evropské unie jazykovou ekologii, jinými slovy ochranu jazyků, zaručuje Evropská charta menšinových či regionálních jazyků, kterou Francie podepsala roku 1999. Doposud ji však z ústavních, ideologických a politických důvodů neratifikovala a v blízké době se k tomu ani nechystá.

Přestože se Francii tváří jako stát s jednolítým obyvatelstvem, vyskytují se na jejím území různé národnostní menšiny a s nimi i menšinové jazyky. Nenachází se zde pouze keltští Bretonci, kteří se chtějí od Francie co nejvíce odlišit. Na západě Francie, u hranic s Německem se nacházejí regiony Alsasko a Lotrinsko. I když tato dvě území spadají pod Francii, z důvodu střídavé německé a francouzské vlády nad regiony v období světových válek si mnoho obyvatel připisuje německou národnost, a ne francouzskou. V oblasti Provance, tedy na jihu Francie se objevují menšiny s okcitéanskými dialekty, které

²³ CAPOTORTI, Francesco. *Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious, and linguistic minorities*. New York: United Nations, 1979. s. 96.

²⁴ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Pub., 2001. ISBN 8090295215. s. 34

byly ze strany Francie omezovány a zakazovány. Dnes se některé z dialektů vyučují na školách. Dále se na území Francie objevují menšiny jako Katalánci, Korsičané a Baskové.

4.3. Význam etnicity na území Francie

Existují různá paradigmatu významu etnicity. Prvním paradigmatem je koncepce „**Bud’ – anebo**“, kde je člověk příslušníkem jednoho národa, anebo národa jiného. V dnešní době se však více objevuje koncepce druhá „**Nejen – ale i**“, zde je snaha o propojení minoritní a majoritní společnosti, protože každá jednotlivá kultura je součástí kulturního dědictví celé společnosti.²⁵

V Evropě se vyskytují sjednocující se národní státy (Německo, Itálie), multietnické státní celky a státy národní s homogenním obyvatelstvem, kam patří právě Francie. Státy s homogenním obyvatelstvem, jako je Francie, se snaží utvářet dojem etnicky jednotného obyvatelstva v kultuře i jazyku. Jedná se o koncepci „**Bud’ – anebo**“. Ve Francii je ztotožňován pojem politický národ a stát, tedy koexistence etnické, národnostní identity a sounáležitostí s regionální nebo státní příslušností. Na rozdíl od národního státu podle německého modelu, ve kterém je společnost pojena jazykem a krví, se ve francouzském modelu národního státu nedává takový důraz na původ, ale skupinové rozdíly se ztrácejí v jednom velké národním celku. Díky tomuto pohledu na národ jsou francouzské etnické menšiny ve značné nevýhodě od menšin v jiných zemích. V Bretani se to nejvíce projevuje na tom, že francouzský stát nepodporuje nebo podporuje velmi málo bretonskou kulturu a její rozvoj. Z pohledu Francie nejsou totiž Bretonci považováni za Bretonce, ale v první řadě je s nimi zacházeno jako s Francouzi. Člen bretonské menšiny to však často cítí úplně opačně. Pod národnost většiny spadají kvůli obývání území daného státu. Někteří členové menšiny uznávají pouze národnost menšiny, většinovou národnost mají pouze v dokumentech, z politického donucení.

²⁵ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Pub., 2001. ISBN 8090295215. s. 18-19

4.4. Revitalizace jazyka

V 60. letech 20. století začínají být etnické menšiny a jejich jazyky chápány jako kulturní dědictví lidstva, proto se vyskytují snahy o podporu národnostních menšin a znovuzrození/revitalizace menšinových jazyků. To podporují i nadnárodní úmluvy, příkladem je *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin*, která garantuje základní práva etnických menšin, další je *Evropská charta menšinových či regionálních jazyků*. Revitalizace jazyka nemá žádný univerzální model, podle kterého by se držela. Důvodem je odlišnost národnostních menšin v kultuře, politice i demografickém rozložení a různosti výskytu členů menšiny. Revitalizace jednoho jazyka se může jen inspirovat a poučit ze znovuzrovnání jazyka druhého. Nemůže se jej však držet do detailu, protože to co platí pro jedno etnikum, nemusí platit pro etnikum jiné.

Šatava cituje Dixonovo zdůvodnění snahy o zachování jazyka: *Každý jazyk je důležitý a zajímavý a je hoden studia a popisu. Avšak musíme být realisty – neexistuje žádný způsob, jak by bylo možno shromáždit kvalitní materiály ode všech těchto jazyků dříve, než se jimi přestane hovořit. Musí být stanoveny priority. Domnívám se, že bychom měli usilovat o sběr informací o jazycích z každé jazykové rodiny a z každé větve každé rodiny. Řada jazyků je odsouzena k zániku, ale mnohé mohou být zachráněny před vyhynutím, pokud budou učiněna adekvátní opatření. Je třeba povzbuzovat pospolitost, aby pocítovala hrdost na vlastní jazyk a aby se v ní vytvářelo pozitivní přání přenést jej na další generace.*²⁶

Etnické menšiny používají k identifikaci a odlišení se od majoritní společnosti více znaků, symbolů a atributů než majoritní populace. Hlavním důvodem je, že právě menšina se chce od většiny odlišit, nějak se zvýraznit a oddělit. Chce se určitým způsobem vyrovnat majoritní společnosti, majoritní společnost se s menšinou vyrovnávat nepotřebuje.

Člověk se snaží svůj život prožívat s takovými tradicemi a mravy, které jsou charakteristické s etnicitou, ke které cítí sounáležitost. Tato národnostní identita jedince má velký význam při volbě partnera, výchově dětí a jejich docházkou do menšinových škol.

²⁶ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Pub., 2001. ISBN 8090295215. s. 53.

Dále také ovlivňuje trávení volného času, přispívá k volbě aktivit spojených s menšinovou kulturou. Mnoho rodičů však má milnou představu, že nechat děti se učit menšinový jazyk, je zbytečné, akorát se jim to bude míchat. Pravdou je ale opak. Dítě, které se od útlého věku učí dvou a více jazyků, je schopné abstraktnímu myšlení dříve, než dítě jednojazyčné. Další otázkou je, proč by se děti měly učit jazyk menšinový místo jazyka, který využijí více například angličtinu nebo němčinu. Odpovědí je, že každý jazyk i ten menšinový je součástí historie a kultury, od které se nemůže jen tak oddělit. To, že se vícejazyčné děti lépe učí a to, že jazyk doprovází historie a kultura, by měl být jeden a hlavní důvod, proč zachovat menšinový jazyk a předávat ho dalším generacím. Pokud snahy o revitalizaci kultury či jazyka přestanou nebo nebudou fungovat, menšinový jazyk a tradice se tak stanou pouhým koníčkem několika málo nadšenců. A kultura by se s pocitem nedůležitosti mohla přestat předávat dalším generacím. Až by pomalu zanikla.

Akteři zvenčí, kteří se chtějí zasadit o zachování kultury a jazyka, ji tolik neznají, neprožili v ní život, plno významů je jim skryto. Proto je velmi důležité, aby se o zachování jazyka zajímali především lidé žijící v oné kultuře. Podle Edwarda Sapira a Benjamina L. Whorfa je jazyk něco jedinečného a nenahraditelného. Jejich Sapir-Whorfova hypotéza chápe jazyk jako bránu do konkrétního světa. Hlavní myšlenkou je, že člověk myslí, vnímá a žije jazykem. Každý jazyk sebou nese část historie a je spojen s určitou kulturou. Každý další jazyk, který si člověk osvojí, mu přináší cestu do jiné reality. Takže podle toho kolika jazyky člověk mluví, tolik má realit, v kterých žije.

Pro revitalizaci jazyka a pro zapojení více lidí je důležité stanovit, jak menšinový jazyk užívat, aby byl užitečný. Jelikož čím více bude užitečný, tím větší bude zájem ho užívat. Každá snaha o záchranu menšinového jazyka musí mít stanovený postup a cíl. Účinným pro oživení jazyka je hlavně jeho zviditelnění pomocí marketingových tahů, jak na kulturně historickém území, tak na území většinového jazyka. Dalším významným prostředkem je popularizace kultury a jazyka menšinového etnika. Hlavní cílovou skupinou je mládež, která předá poznatky a kulturu dalším generacím. K této popularizaci slouží úspěšné filmy natáčené v prostředí menšinového etnika, použití menšinového jazyka nebo zachycení jejich kultury. Velký vliv mají i populární hudební skupiny či jednotliví hudebníci, kteří se prosazují ve světě. Menšinová kultura či jazyk se může zviditelnit i pomocí literárních bestsellerů.

Za největší přínos, který zviditelnil Bretaň, lze považovat komiks a později i knihy a filmy o udatném Galovi Asterixovi²⁷. Mnoho autorů se shoduje na tom, že inspirací pro tohoto hrdinu byl udatný válečník Vercingetorix. Ten se do dějin zapsal sjednocením Galů proti Římanům a svou hrdinskou kapitulací pro ušetření ostatních poražených Galů. Stal se nejslavnějším poraženým hrdinou nejen Bretaně, ale i Francie.²⁸

Krásou Bretaně se nechalo inspirovat mnoho umělců, kteří ji přenesli do jiných koutů Evropy. Významnými autory jsou Victor Hugo se svým dílem Devadesát tři, František Kožík a jeho cestopis Bretaň – dcera oceánu, Jean-Marie Déguignet s románem Paměti bretonského venkovana a mnoho dalších.

Důležité pro vyzdvižení bretonské kultury a samotné Bretaně jsou i osobnosti odtud pocházející. Příkladem je celosvětově známý spisovatel Jules Verne, který se narodil v bretonském městě Nantes nebo básník Tristan Corbière.

Příroda a památky Bretaně také poskytly místo pro natočení filmu Vikingové, především tvrz La Latte. Bretaň také zviditelňují filmy inspirující se legendami jako Artuš nebo Tristan a Isolda. Přestože se tyto legendy připisují hlavně Anglii, není doloženo, ve které keltské oblasti mají své kořeny. Bretonci pro své upozornění využívají části legend spadajících do bretonského prostředí nebo legendy představují jako bretonské.

Pro zviditelnění bretonské kultury světu také velmi pomáhá návrat ke *keltství*. Díky tajuplné přírodě a památkám, které vydržely mnoho bitev, to není nic těžkého. Bretonci začali turisty lákat na bretonskou magickou přírodu. V každém obchodě se suvenýry jsou různé předměty s keltskými předměty.

²⁷ AGULHON, Maurice. *De Gaulle: dějiny, symbol, mýtus*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-7106-996-5; s. 57.

²⁸ Tamtéž; s. 65

5. Praktická část práce (vlastní práce)

5.1. Bretaň a její specifika

Francie má 65 800 694 obyvatel včetně zámořských území a je rozdělena na 26 regionů, jejichž úředním jazykem je francouzština. Bretonci jsou jednou z šesti keltojazyčných minorit nacházející se v Evropě. Původní Keltové byli jedním z velkých národů, které zakládali národy po celé Evropě. Proto se keltské národy objevují od Irska, Velké Británie, přes Evropu po Balkán až do Malé Asie, do dnešního centrálního Turecka. Ke keltským kořenům se však vrací pouze některé západní kultury. Například právě Bretaň a keltojazyčné minority se nacházejí v Britské ostrovní oblasti.²⁹ Je to Cornwall se svou kornštinou, Wales s velštinou, Ostrov Man, kde se hovoří manxskou gaelštinou, dále Irsko s irštinou a Skotsko hovořící skotskou gaelštinou. Bretaň se nachází v západní části Francie, je jedním z francouzských regionů o rozloze 27 208 km² s 3 259 700 obyvateli.

Bretaň se rozpíná na celém bretonském poloostrově z jedné strany obklopeným Atlantickým oceánem a z druhé kanálem La Manche. Její poloha je důvodem, proč se dříve nazývala Armorika, neboli země u moře. Vnitrozemí bretaňského poloostrova se pro své četné magické lesy nazývalo Argoat, země lesů. Tajemná příroda Bretaně je jednou z hlavních inspirací pro bretonské legendy a folkloristiku.

Bretaň se dělí na čtyři departmenty, původně podle biskupství, Finistère, Morbihan, Côtes-d'Armor a Ille-et-Vilaine. Dále ji lze od 16. století rozdělit na dvě části podle výskytu jazyka, na Horní Bretaň, nacházející se v severovýchodní části poloostrova. Zde je typický románský jazyk Gallo, který má blíže k francouzštině, ale přesto je ovlivněný bretonštinou. Druhá část Bretaně, zabírající jihozápad poloostrova od měst Plouha a Vannes, se nazývá Dolní Bretaň. Zde se znovu do popředí dostává jazyk bretonský, breton.

Oba dva jazyky používané na bretaňském území si prošly velmi těžkými časy. Dnes se však za jazyk Bretaně považuje spíše bretonština. Hlavním důvodem je velká podobnost

²⁹ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. 4. rozš. vyd. Praha: Academia, 1995. Stříbrná řada. ISBN 80-200-0526-9. s. 5.

s francouzštinou, díky které je jazyk Gallo pro některé obyvatele pouze nářečím francouzštiny a ne samostatným jazykem.

Bretaň, francouzsky Bretagne, bretonsky Breizh a v jazyce Gallo Bertaèyn je místem s magickou krajinou a s bohatou historií, která ovlivňovala vývoj a podoby nejen bretonské kultury a folklóru, ale především i bretonského jazyka. S touto historií, kulturou, především i s jazykem a legendami bude čtenář seznámen.

5.1.1. Historie Bretaně a její snahy o autonomii

Každý národ, každá kultura vždy přijme některé prvky z kultury jiné, s kterou utváří nějaký vztah. Ani Bretaň není výjimkou, již od starověku je bretonská kultura ovlivňována ostatními národy a přizpůsobována se okolnímu světu. Veškeré znalosti o Keltech jsou dochované především z písemných zdrojů od Řeků a Římanů, u kterých ale musíme počítat s jistými předsudky vůči Keltům. Sami Keltové začali písemné záznamy používat až s příchodem křesťanství, do té doby byly jejich znalosti předávány pouze ústně. Dalším významným pramenem je archeologické bádání.

Prvními zachovalými stopami bretonské populace, jsou megalitické památky, menhiry, dolmeny a cromlechy, které se nacházejí nejen v oblasti bretonského poloostrova, ale v celé oblasti od Černého moře k Atlantickému oceánu. Menhiry jsou netypicky rozmístěné kameny, které mohou měřit metr až deset metrů do výšky. Dolmeny jsou kameny sestavené na sebe ve tvaru jeskyně nebo svatyně. Cromlech jsou pak kameny uspořádané do kruhu. Tyto megalitické památky se datují do 3 000 let př. n. l.

Díky těmto megalitům se Bretonci cítí být dědici Keltů. Přestože Keltové na poloostrov přišli až v 9. století, jsou právě jim tyto architektonické stavby přiřazovány. Od 16. století jsou kvůli své tajuplnosti spojovány s nadpřirozenými bytostmi a jsou inspirací pro mýty a legendy, které jsou hlavním znakem pro bretonskou literaturu.

Fíková, Marksová a Pospíšilová zdůrazňují, že menhir a dolmen mají svůj původ v bretonském jazyce. Men-hir znamená *velký kámen* a dol-men značí *kamenný stůl*.³⁰

Tomková charakterizuje menhir jako *dlouhý kámen*, nejznámější typ megalitické památky, kámen vztyčený v krajině. A dolmen jako *plochý kámen*, jakási kostra, zbytky megalitického hrobu.³¹

³⁰ Skupina autorů. *Kde i mrtví pochodují, Antologie příběhů z Bretaně*. Vyd. 1. Fra, 2015. ISBN 978-80-87429-65-5, s. 10

Menhiry a dolmeny se nacházejí po celé Bretani, tvoří monumenty a kamenné aleje, kterých nikde jinde na světě neleží tolik co v Bretani. Přesto se velmi známá a možná i nejnámější megalitická památka Stonehenge nachází ve Velké Británii. V Bretani je velmi proslulý zejména Carnac, zde leží největší megalitické pole v Evropě, nalézají se zde v řadách na tři tisíce menhirů. Menhiry a dolmeny hrály důležitou roli v náboženství nebo pro pohřební rituály, také je možné, že díky své orientaci souvisí s letním a zimním slunovratem.

Obrázek 1: Největší megalitické pole v Evropě (město Carnac)³²

Příchod Keltů do Bretaně v období doby železné s sebou přinesl i ovlivnění dvěma kulturami. Galliou a Jones zdůrazňují rozdíl mezi ranou starší dobou železnou a pozdější mladší dobou železnou. Důvodem je, že starší neboli raná doba železná obsahuje techniky a tradice z doby bronzové a dále byla ovlivněna halštatskou kulturou a naopak mladší neboli pozdější doba železná byla ovlivněna kulturou laténskou.³³ Kultura halštatská má podle archeologických nálezů původ v Alpách, přesněji v oblasti Hallstatt v Rakousku, kde se nacházejí nejstarší solné doly a pohřebiště. Pozdější dobu železnou ovlivňovala kultura laténská spojená s archeologickým nalezištěm La Tene ve Švýcarsku.

Bretonsko-keltská společnost se skládala z pěti kmenů, jejichž názvy jsou Veneti, Osismi, Riedony, Cariosality a Nomnety. Pomocí výtvarného zobrazení mýtů a božstev

³¹ TOMKOVÁ, Ivana. *Potopené zrcadlo: legendy, pověsti a pověry z Bretaně*. Vyd. 1. Ilustrace Dagmar Urbánková. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X, s. 311

³² Vlastní fotografie z terénního výzkumu

³³ GALLIOU, Patrick a Michael JONES. *Bretonci*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Dějiny národů (NLN, Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-7106-202-2; kapitoly II a III.

jsou doloženy keltské rituály a bretonsko-keltská mytologie. Některé z těchto kultů uctívají živou nebo neživou přírodu. Začali také razit mince a společně s tím vznikali kmenová království nebo oligarchické státy.

Nejvíce však byly bretonská kultura a náboženství ovlivněny v době Římské říše, kdy i přes značnou autonomii bretonského území začala romanizace Bretonců. V době této nadvlády rostla u Bretonců láska ke svobodě, která je až dodnes znakem bretonské identity. Z této doby se dochovaly úplně první písemné záznamy o keltském obyvatelstvu. V Caesarově díle *Zápisky o válce galské*, popisuje obyvatelstvo dobytých území a celý průběh bojů především z oblasti Bretaně a Anglie.

Kmen Venetů se těší daleko největší vážnosti po celém přímoří těchto krajů, protože Venetové jednak mají největší loďstvo, na jehož lodích se plaví do Británie, jednak vědomostmi a zkušenostmi plaveckými předčí ostatní a sami ovládají těch několik málo přístavů. (...) A popouzejí i ostatní kmeny, ať raději volí setrvat v svobodě zděděné po předcích, než aby snášeli otroctví pod Římany.³⁴

Římské úřady sice nenutily obyvatelstvo dobytých území k přijetí římských božstev, přesto Galové římská a řecká božstva přijímali, připodobňovali si je. Kombinací božstev různých národů vznikají římsko-keltské božstva. Keltové se asimilovali nejen v náboženství, ale i v pohřebnictví.

V době stěhování národů v 5. století se Bretaň snaží dosáhnout autonomie, tomu napomohl i druhý příliv Keltů z Británie. Tento příliv s sebou do Bretaně přinesl křesťanství a od té doby je Bretaň křesťanskou katolickou zemí.

Ve středověku se o podmanění si Bretaně snažilo mnoho národů, tím docházelo i k osvojování si prvků z jiných kultur. Ke konci 5. století měla Bretaň spory s rozšiřující se Franskou říší. Bretaň přestala být samostatným královstvím, dále je pouze vévodstvím, ale stále s určitou autonomií. S francským králem Chlodvíkem I. Bretaň uzavřela dohodu o podřízenosti, nemusela však platit žádný tribut, tím se utvrdila její nezávislost. Zajímavostí je, že tato tradice platí dodnes. Na francouzských dálnicích se platí nemalé mýtné, výjimkou jsou dálnice v Bretani, na kterých mýtné není žádné.

³⁴ CAESAR, Gaius Iulius. *Zápisky o válce galské*. Překlad Jan Kalivoda. Praha: Naše vojsko, 2009. ISBN 978-80-206-1050-8. kniha III., kap. 8, s. 74 – 75.

Karel Veliký (768–814) si roku 799 podmaňuje Bretaň a zavádí velké kulturní změny, hlavně v podpoře vzdělání. Ovšem pouze ve francouzském jazyce.

Až Ludvík Pobožný (814–840) svěřil znovu správu Bretaně do rukou Bretonce. Od roku 831 je vládcem Bretaně vévoda Nomenoe, který zůstal králi věrný. Nomenoe je považován za tvůrce bretonského národa, ukázal Bretonce jako silný národ schopný dobývat další území. V té době se Bretaň dělila na 7 biskupství, které rozšířil o dvě další. Od doby Nominoia až do revoluce se Bretaň dělila na 9 diecézí neboli biskupství, tolik je i pruhů na současné bretonské vlajce. Avšak dobytelské výpravy Nominoia byly také hlavní příčinou ztráty keltské identity.

Dobývání Bretaně Vikingy v 10. století vedlo k další devastaci bretonského národa a emigraci šlechty do sousední Anglie. Normané, v překladu *muži ze severu*, v čele s Vilémem Dobyvatelem dopustili zničení bretonsko-keltské kultury.

Za vlády Františka II. byla Bretaň stále bohatou zemí, ale vévoda neměl syny, proto podepsal tzv. smlouvu z Verger. V této smlouvě se vzdal některých svých privilegií a souhlasil, že se jeho dcery nesmí vdát bez souhlasu francouzského krále. Jeho dvanáctiletá dcera Anna, která získala vládu nad Bretaní (1488), si měla vzít rakouského vévodu Maxmiliána, tím by se stala tchýní francouzského krále Karla VIII. Karlovi VIII. (1483–1498) se tento sňatek nelíbil, Maxmilián by získal dědičku Bretaně a tím i samotnou Bretaň, poté by obklíčil Francii. Král tedy s touto svatbou nesouhlasil, anuloval jejich sňatek a Annu si vzal sám (1491). Tím vložil poslední chybějící perlu do francouzské koruny a to vévodství Bretaňské. Karel VIII zemřel bez dědice a po jeho smrti (1498) usedl na francouzský trůn Annin bratranec Ludvík XII. Orleánský (1498–1515), který si roku 1499 vzal za ženu ovdovělou Annu Bretonskou. Anna mohla samotně vládnout nad Bretaní. Dále si vymanila vládu nad Bretaní pro svého druhorozeného dědice. Kvůli snahám Anny udržet Bretaň autonomní se pro Bretonce stala symbolem samostatnosti. Anna Bretonská a Ludvík XII. však měli pouze dvě dcery, Bretaň tak měla připadnout mladší z nich, Renée. Po smrti Ludvíka XII. a Anny si František I. vzal jejich prvorozenou dceru Claude, tím usedl na francouzský trůn a bretaňské vévodství připadlo Claude. Po její smrti František I. svolal bretaňské stavy do města Vannes, kde měli hlasovat o utvoření unie mezi Bretaní a Francií. Tato unie mezi bretaňským vévodstvím a Francií byla roku 1532 ve Vannes podepsána, edikt potvrzuje svrchovanost Francie, ale uznává rovnoprávnost těchto dvou národů a přijímá jejich odlišné zvyky a fungování. Přesto, že

byl tento edikt podepsán, se od té doby Bretonci nikdy nepřestali snažit o oddělení se od Francie a o samostatnost Bretaně.

V době Velké francouzské revoluce (1789–1799) se Bretonci připojili na stranu roajalistů. V republikánech totiž viděli větší možnost dalšího utlačování. Po konci revoluce, kdy vyhráli republikáni, vznikla republika, byli Bretonci považováni za zrádce a to jejich autonomii nebo rozkvětu bretonské kultury nemohlo nijak přispět.

Až v roce 1951 byl ustanoven Výbor pro studium a spojování bretonských zájmů, *Comité d'étude et de liaison des intérêts Bretons*, zkráceně CELIB. Tento výbor měl za cíl zviditelnit a prosadit všech pět historických departmentů Bretaně, tedy i Nantes, který byl po válce oddělen. CELIB se jako neziskové sdružení postupně stávalo hlavní oficiální lobbyistickou skupinou v oblasti sociálně-ekonomického rozvoje. Roku 1957 je založeno Hnutí za uspořádání Bretaně, *Mouvement pour l'organisation de la Bretagne*, se zkratkou MOB. Jedná se o část výboru CELIB, která se zabývá autonomií bretonských departmentů.

V 60. letech 20. století se pak Bretaň oficiálně stává regionem Francie. Roku 1968 začali francouzské menšiny včetně Bretonců vzhlížet ke své kulturní identitě, která od té doby jen rozkvétá.

5.2. Hlavní znaky bretonské identity

Každá kultura se nějak odlišuje od jiné. Mezi tři hlavní znaky, které slouží k tomuto oddělení, patří **jazyk**, **náboženství** nebo **historická povědomí** mezi členy. Příklad Bretaně je však odlišný. Pro Bretaň není hlavním znakem odlišení se od majoritní společnosti ani jeden z uvedených hlavních znaků. Jazyk to nemůže být kvůli jeho zákazu v historii, kvůli kterému jím hovoří jen malá část populace. Náboženství v Bretani a jiných regionech Francie se neliší, všude převládá katolické křesťanství. Ani její historie není odlišná od té francouzské, tu mají společnou. To co dělá Bretonce Bretoncem je sdílená láska ke kraji, kultuře a věrnosti Bretaně.

Pod pojmem národní menšina si mnoho lidí představuje skupinu, která se nějak liší od většiny a svou kulturu si předává dědičně z generace na generaci. Bretonská identita je od jiných odlišná tím, že Bretoncem může být i člověk, který se zde nenarodil a nemá bretonské kořeny. Ne však každý obyvatel Bretaně je automaticky Bretonec. Tím je ten, kdo má určité pouto k Bretani a její kultuře, sám se identifikuje jako Bretonec. Bretonská identita se projevuje hlavně v lásce ke kraji, bretonské kultuře, v jejím folklóru.

*Aby se člověk stal Bretoncem, aby za něj byl považován, musí se tak cítit a chtít jím být. I cizinec co se přistěhuje, se může považovat za Bretonce, pokud on sám o to bude mít zájem a vyvine určité úsilí.*³⁵

Bretonské deštivé a často chmurné podnebí je spjato s duší Bretonce, pro něj je tato krajina magická. V obchodech se suvenýry je mnoho pohledů a ironických obrázků, které by měli každého Bretonce pohoršit. Například zobrazení mapy Bretaně, nad kterou jsou samá sluníčka. Ty značí krásné slunečné dny, které tam jsou jen málo. Avšak oni to berou s vtipem a ještě je sami prodávají. Jsou totiž pyšní na to, že jsou Bretonci. A nenechají se nikým urážet především ne Francouzi.

Samotní Bretonci se považují za menšinu, která má společnou historii s Francií. Ve výuce v běžné bretonské škole a škole v jiných regionech Francie nicméně není velký rozdíl. Výjimkou je studium ve Skol Diwan, kde je výuka více zaměřena právě na Bretonce, na jejich jazyk a podrobnější historii.

Ze získaných rozhovorů vyplývá, že Bretonce se považuje jednak za Francouze, tak i za Bretonce. To poukazuje i výzkum identity Bretonců z roku 2001, kde se více než polovina Bretonců identifikovala stejně francouzská jako bretonská identita.

Tabulka 1: Výzkum identity Bretonců k roku 2001³⁶

Identita	%
Jen francouzská	8
Jen bretonská	2
Více bretonská než francouzská	15
Více francouzská než bretonská	17
Stejně francouzská jako bretonská	57
Jiná	1

Když se zeptáte obyvatele bretaňského poloostrova, kdo je to Bretonce a čím je charakteristický, velmi často Vám odpoví, že kulturou odlišnou od zbytku země, tancem, hudbou a hlavně veselým způsobem života. Bretonský jazyk je napadne až po chvíli váhání

³⁵ Vlastní rozhovor: *Lauriane Narkiner*

³⁶ COLE, A.; RAYMOND, G. *Redefining the French Republic*. New York:St. Martin's Press. 2006. s. 61.

a náboženství se neliší vůbec. Podle výpovědí dotazovaných Bretonců se dá říci, že pohled na typického Bretonce je zcela individuální. Každý to cítí jinak, shodnou se však na tom, že jazyk nebo náboženství nejsou hlavními znaky bretonské identity. Dále se také shodují na tom, že se bretonská kultura musí udržet a dále rozvíjet.

Je to kultura, která se v minulosti ztratila, ale lidé se dnes snaží najít, kam patří. Společnost je velká a díky globalizaci se rozdíly smazávají, a tak je důležité udržovat bretonskou kulturu živou, aby si lidé mohli vytvořit vlastní identitu.³⁷

Někdo má za hlavní znak odlišení se od zbytku Francie bretonskou hudbu obohacenou keltskými prvky. Pro jiného je to tradiční tanec, ve kterém jsou zachyceny různé příběhy a legendy poutající se k Bretani. Pro nemálo Bretonců jsou důležité kroje, které se liší od vesnice k vesnici. A se vzrůstajícím vzdělání v bretonském jazyce se ke znakům Bretaně přidává i bretonský jazyk. K bretonské kultuře z nemalé části přispívají i legendy a historie spjatá s tímto územím. Pro Bretaň je také typické prosazování keltské mytologie. Mnoho Bretonců cítí spojitost s keltským dědictvím tak, že srovnávají bretonskou kulturu s tou keltskou. Hlavním důvodem, proč je pro mnoho Bretonců charakterem bretonské kultury především hudba a tanec, je jeho časté představování. Hudbu je slyšet téměř na každém kroku, tanec je velmi zábavný a kroje jsou vyobrazeny na mnoha pohledech. Jazyk není tak přístupný, není hned vidět. Pro větší zájem o bretonský jazyk by měl být více popularizován.

Hudba je důležitá především proto, že je prezentována mnohem častěji, než většina ostatních aspektů, které jsou vidět nejčastěji na festivalech.³⁸

Pro prosazování a uchování bretonské kultury Bretonci pravidelně pořádají různé festivaly, akce a slavnosti, které jsou spjaty s některými svátky.

V Bretani je spousta tradic, které se udržují jako například svátky hudby „fest-noz“, při kterých se hraje na tradiční bretonské nástroje jako dudy, nejrůznější flétny, bubínky.

³⁷ Vlastní rozhovor: *Karine*

³⁸ Vlastní rozhovor: *Charlotte*

*Jsou to velmi populární svátky, kterých se účastní celá vesnice, hrají, tancují a jedí ryby. Mají taky tradiční tanec, kdy se všichni drží za malíčky a tancují dokola.*³⁹

Francie má jedenáct státních svátků: Nový rok (1. ledna), Velikonoční pondělí, svátek práce (1. května), konec druhé světové války (8. května), Nanebevstoupení Páně, Svatodušní pondělí, národní svátek (14. července), Nanebevstoupení Panny Marie (15. srpna – Anna), svátek Všech svatých (1. listopadu), konec první světové války (11. listopadu) a Vánoce (25. prosince).⁴⁰

Významnějšími svátky pro Bretonce jsou Beltine, svátek keltské hudby a svátek sv. Anny. V týdnu okolo svátku Nanebevstoupení Panny Marie se ve městečkách po celé Bretani objevují Anenské poutě.

5.3. Bretonská kultura

Bretonský folklór, jako projev kultury, se začal objevovat již po první světové válce. Stal se způsobem sblížení jiných národů.⁴¹

Ve 40. letech 20. století se v Bretani začaly zakládat různé folklorní soubory pod názvem *keltský kroužek*, bretonsky *kelc'h keltieg* nebo francouzsky *cerce celtique*. Tyto uskupení mají za cíl rozvíjet atributy bretonské kultury, jako jsou zpěv, hraní na hudební nástroje, kroje nebo tradiční bretonské tance.⁴²

Během roku se v Bretani pořádají různé festivaly a soutěže v tanci nebo zpěvu. Také je velmi významným fest-noz neboli noční slavnost, která tyto kulturní události vždy zakončuje. Jedná se o bretonskou slavnost, kdy hraje bretonská muzika, tančí se bretonský tanec a podávají se typická bretonská jídla a typický bretonský jablečný alkoholický nápoj cidre. Slavnost, jejímž cílem jsou společně strávené chvíle nejen se svými blízkými.

V 70. letech 20. století začínají vznikat partnerství mezi Bretaní, Irskem, Walsem a Skotskem. Těmito vztahy na sousední keltské oblasti je bretonská identita velmi ovlivněna. Začíná se zvyrazňovat „keltství“ Bretonců jak v kultuře, tak především v hudbě

³⁹ Vlastní rozhovor: *Claude Vallin*

⁴⁰ Francie. Praha: Marco Polo, 2008. ISBN 978-3-8297-6629-6. s. 22.

⁴¹ KOŽÍK, František. *Bretaň – dcera oceánu*. Praha: Orbis, 1973. *Cesty (Orbis)*. ISBN 80-86181-39-1. s. 69

⁴² TIMM, Lenora A. *Bilingualism, Diglossia and Language Shift in Brittany*. in: *International Journal of the Sociology of Language 25: Language Maintenance and Language Shift*. The Hague: Mouton Publishers, 1980 s. 29 – 41.

a tanci. Výsledkem tohoto partnerství je, že se každý rok ve městě Lorient koná Keltský festival hudby s názvem Interceltique festival.

Bretonské keltství je vidět v každé části Bretaně. Například bretonská vlajka *Gwenn ha du*, z roku 1923, na které je 11 herminů. *Hermin* je bretonsko-keltský symbol podobný kříži. Druhým velmi častým znakem je *triskel*, typický keltský symbol, který se nachází i na britských ostrovech.

Pro bretonskou kulturu, ale i pro identitu je důležité prostředí, ve kterém se nachází. Pro Bretaň je to jednoznačně příroda. Bretonská krajina není jen základem pro bretonské příběhy. Je životním stylem většiny Bretonců. Bretaň je z větší části obklopena mořem, které se tříští o útesy. Nachází se zde nespočet různých tajuplných majáků, které zdobí většinu pobřeží plné mysů a ostrůvků. Ve vnitrozemí zbylo několik římských cest. Nalézají se zde i rašeliniště, močály, vřesoviště a slaná jezera. Stojí tu nádherné gotické domy, které se snad za ty roky vůbec nezměnily. Každá malá vesnička má svůj půvabný kamenný kostel. V hustých a tajuplných lesech tečou průzračné potůčky a stojí malé i velké kapličky. Po celém poloostrově roste fialový vřes a různobarevné hortenzie. Tento nádherný bretonský kraj je velkou inspirací pro bretonský folklór a důležitým prvkem pocitu sounáležitosti k bretonské identitě.

5.3.1. Hudba, tanec a kroje

Jak bylo uvedeno výše, v kapitole *Hlavní znaky bretonské identity*, každý jednotlivý Bretonec připisuje svou bretonskou identitu něčemu jinému. Většinou je to ale jeden z těchto důležitých znaků národní identity, hudba, tanec, kroj nebo legendy.

Hudba byla a je pro Bretonce velmi důležitá, se svou citovou a magickou silou doprovází všechny bretonské slavnosti. Nikdy neztratila své postavení, od konce devatenáctého a začátku dvacátého století se keltská hudba spolu s jazykem a literaturou stala hlavním prvkem při znovuoživení keltského kulturního dědictví. V Bretani se vyskytovaly dva druhy hudby. Prvním je pouze instrumentální, jejíž hlavním znakem a originalitou jsou netypické hudební nástroje. Jsou jimi *biniou coz* (staré dudy), *biniou braz* (velké dudy), *bombard* (příbuzný hoboje) nebo například *treujenn-goal* (bretonský klarinet). Hudba je ovlivněna keltskými prvky a je především doprovodem k veselému tanci nebo vyprávěnému příběhu. V Bretani má každé jednotlivé město svůj vlastní orchestr tzv. „bagad“. Tyto bagady mezi sebou soutěží o nejlepší ztvárnění keltské hudby.

Jednou za rok však mají možnost soutěžit i s orchestry z jiných keltských zemí a to na Interkeltique festivalu pořádaném v Bretonském přístavním městě Lorient. Druhou formou je baladický zpěv bez hudebních nástrojů, který vypráví bretonské legendy a příběhy. Hlavním zdrojem je sbírka lidových písní, bretonský epos *Barzaz Breiz*, který v 19. století sepsal vikomt Théodore Hersart de La Villemarqué. Tato sbírka je také jedním z pramenů bretonského nacionalismu. Představitelem baladického žánru bretonské hudby je *Yann Fan-che Kemener*, držitel vyznamenání za zásluhy o jazyk a kulturu *Ordre de l'Hermine*.

Velkým představitelem moderní bretonské hudby je především bretonský hudebník *Alan Stivell*, který stál na počátku znovu zpopularizování bretonské hudby. Jako první spojil nejen obě formy tradiční bretonské hudby, ale také keltskou hudbu s rockem a tím ji přiblížil mladší generaci. V textech svých písní vyvolává různé bretonské legendy a příběhy. Po Stivellovi přicházejí další nové skupiny, které se jím nechaly inspirovat. Vznikají nejen na území Bretaně, ale i ve vnitrozemní Evropě. Dnešní bretonská hudební scéna není ovlivněna pouze rockem (skupina *Tri Yann*), ale i elektronikou (hudebník *Denez Prigent*) nebo punkem (skupina *Les Ramoneurs de Menhirs*).

Tanec je, jak již bylo zmíněno, doprovázen bretonsko-keltskou hudbou. Bretonské tance jsou až na malé výjimky velmi jednoduché, tančí se v kruzích či v řetězech. Pro jejich snadnost a zapamatovatelnost jsou velmi oblíbené a to ve všech věkových kategoriích od malého dítěte po seniory nad sedmdesát let. Důležitým představitelem bretonského tance je Jean-Michel Guilcher, který sepsal knihu, kde uvádí pět základních tanců, ze kterých se podle něj vyvinuly všechny ostatní. Tato bible bretonské taneční folkloristiky popisuje tanec *gavotte*, *an dro*, *dans Treger*, *dans Leon* a *dans tro plinn*. Každý tanec je zároveň skrytým netradičním divadelním představením. Zachycuje jak vtipné příběhy, tak i složitější bretonské legendy nebo jejich části. K tanci a to především v době oslav a festivalů je neodmyslitelný **bretonský kroj**. Ten se liší jak od krojů zbytku Francie, tak i od městečka k městečku. Také se liší kroje z městečka na pobřeží od kroje z vnitrozemského městečka. To co ale mají všechny bretonské kroje společné, jsou *Coiffes bretonnes*. Jedná se o čepce z krajky, který od 19. století k bretonskému kroji neodmyslitelně patří. Avšak i ten se může od vesnice k vesnici lišit, ať už tvarem nebo velikostí. Mezi 30. a 50. lety 20. století různé oblasti Bretaně mezi sebou soutěžily, kdo má čepce vyšší. To je důvodem, proč bylo napočítáno přes 1200 druhů těchto čepců.

Historicky nejzajímavější je čepce z ostrova Noirmoutier s názvem *quichenotte*, *nelíbej*. Měl úkol bránit ženy před anglickými dobyvateli.⁴³ Čepce na hlavě ženy znamenal to, že již není svobodná. Nejzajímavějším čepcem je pak ten z Bigouden, jehož tvar připomíná vzdušný komínek z krajky, který je až metr vysoký.⁴⁴ Kvůli svému kurióznímu tvaru se stal symbolem bretonského kroje. Na každém kroku je zobrazován z 1200 čepců právě tento.

Obrázek 2: Ukázka bretonského svatebního kroje⁴⁵

⁴³ KOŽÍK, František. *Bretaň - dcera oceánu*. Praha: Orbis, 1973. Cesty (Orbis). ISBN 80-86181-39-1. s. 67

⁴⁴ Tamtéž; s. 69

⁴⁵ Vlastní fotografie z terénního výzkumu (město Vannes)

5.4. Bretonský jazyk

Přestože má Francie jednotnou jazykovou politiku, na jejím území se nachází jazyků více než jen úřední francouzština. Ve Francii jsou jazykové menšiny hovořící například katalánštinou, baskičtinou, jazykem Gallo, okcitéanskými dialekty nebo bretonštinou. Bretonština je jeden z 24 regionálních jazyků, které se nacházejí na evropském území Francie.

Bretonský jazyk patří do indoevropské skupiny jazyků, přesněji do jazyků keltských, tyto jazyky se dále dělí do dvou lingvistických podskupin. První podskupinou jsou jazyky Q-keltské, jinak také goidenské, tato skupina zahrnuje irštinu, skotštinu a manxskou gaelštinu. Druhou skupinou jsou jazyky P-keltské neboli britanské, sem patří velština, cornwallština a bretonština. Písmenko „P“ v termínu „P-keltské“ se do názvu podskupiny jazyků dostalo díky britanskému zvyku, který ve výslovnosti nahrazuje veškeré hlásky c, q nebo k, zvukem p.⁴⁶

Charakteristickým rysem bretonštiny, stejně jako ostatních keltských jazyků, jsou tzv. mutace. Jedná se o změny počáteční souhlásky v závislosti na předcházejícím slově, anebo čísle a rodě (slovo stůl se například v neutrálním tvaru se tedy např. napíše taol, kdežto s určitým členem an daol).⁴⁷

Hamiltonová a Eddy uvádí například z gaelského výrazu mac, syn koho, se stává map nebo ap. Přestože jsou mezi goidelskou a britanskou skupinou jsou velké rozdíly, sdílení jejich kultury a mýtů je spojovalo, tím tyto rozdíly překonávaly.⁴⁸

Říká se, že když bretonští prodavači cibule jezdili do Walesu, což platilo do 70. let 20. století, velšsky mluvící zákazníci jim sotva rozuměli.⁴⁹

⁴⁶ HAMILTON, Claire a Steve EDDY. *Tajemný svět Keltů: poodhalené dědictví keltské tradice*. Vyd. 1. Brno: Zoner Press, 2009. Encyklopedie Zoner Press. ISBN 978-80-7413-020-5. s. 8.

⁴⁷ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Pub., 2001. ISBN 8090295215. s. 18-19.

⁴⁸ HAMILTON, Claire a Steve EDDY. *Tajemný svět Keltů: poodhalené dědictví keltské tradice*. Vyd. 1. Brno: Zoner Press, 2009. Encyklopedie Zoner Press. ISBN 978-80-7413-020-5. s. 8-9.

⁴⁹ Tamtéž, s. 9.

Přestože Keltové doputovali z oblasti pralesů střední Evropy až do Anglie, Španělska a Francie, podle výzkumu prováděném ve Velké Británii, neexistuje pro keltské jazyky žádná specifická DNA. To znamená, že ne všichni, kdo dnes hovoří keltským jazykem, jsou potomky Keltů.⁵⁰

Být Keltem je pocit sounáležitosti s kulturou tradicemi. To co vyznačuje, kdo je Kelt, je právě jazyk.

Graf 1: Počet obyvatel mluvících bretonským jazykem⁵¹

V 19. století po francouzské revoluci byla zavedena povinná školní docházka s výukou výhradně ve francouzštině. Tím začala výrazná asimilace menšinových jazyků a tím i pokles bretonských mluvčích.

Existují čtyři dialekty bretonštiny, které odpovídají středověkým oblastem biskupství. Jsou to leonais v kraji Léon, trégorrois v okrese Tregor, cornouaillais v Cornouaills a vannetais ve městě Vannes. Dialekty se mění jen mírně z jedné vesnice do druhé s výjimkou vannetais, který se od zbylých tří dialektů výrazně liší v přízvuku. Pravděpodobným důvodem je větší ovlivnění a pozůstatek Římanů a menší vliv Britů na toto území. Leonais, trégorrois a cornouaillais se často označují jako “zóna KLT”. Lingvisté se v rozdílech dialektů KLT a dialektem vannetais snaží utvářet určitý kompromis. Příkladem je složenina bretonského názvu Breizh, v oblasti KLT se Bretaň totiž nazývá Breiz a v oblasti Vannes Breih.

⁵⁰ Keltové I (The Celts eps. 1, 2, 3). EDWARDS, C. and MACPHERSON, J. A. VB, Filmexport, 2000.

⁵¹ COLE, J. *Ethnic groups of Europe: an encyclopedia*. Santa Barbara. Calif.: ABC-CLIO, 2011. Bretons; s. 52

Nejstarší dochovaná literární památka se zachycením bretonštiny je lékařský spis z konce 8. století. Do 11. století je podle dochovaných spisů a literárních památek zachycována spíše starobretonština, která má velmi blízko ke galštině, jazyku přistěhovalců z ostrovní Británie. Z roku 1494 se dochoval bretonsko-latinsko-francouzský slovník, jedná se o nejstarší slovník zachycující francouzštinu. Mezi 12. a 17. stoletím se sepsalo a dochovalo mnoho her s náboženskou tematikou. Gramatiku bretonštiny v roce 1659 sepsal jezuitský kněz P. Maunoir. O několik století později v roce 1807 gramatik Jean F. Le Gonidec de Kerdaniel kodifikoval bretonský jazyk. Reformoval bretonský pravopis, gramatiku. Byl také první, kdo přeložil Starý zákon do bretonštiny. Díky svým činům a vlastenectví je nazýván „Reizher ar brezhoneg“ neboli „Restaurátor bretonského jazyka“.

5.4.1. Zkoumání četnosti mluvčích regionálním jazykem

Nelze rozdělovat mluvčí regionálního jazyka pouze na mluvčí plynně a nemluví vůbec. Mezi tyto dva krajní body patří škála mezistupňů. Šatava zmiňuje rozdělení životaschopnosti jazyků podle M. Krausse:

„Jazykem:

- a hovoří všechny generace, ovládají jej prakticky všechny děti;
- a- ovládají jej téměř všechny děti či většina z nich;
- b hovoří jím všichni dospělí v rodičovském věku a starší lidé, ale ovládá jej pouze malý počet dětí či vůbec žádné;
- b- hovoří jím dospělí starší třiceti let, avšak ne mladší a pravděpodobně žádné děti;
- c hovoří jím pouze osoby od středního věku a výše, zhruba starší čtyřiceti let;
- c- osoby starší padesáti let;
- d osoby starší šedesáti let;
- d osoby starší sedmdesáti let;
- d- osoby starší sedmdesáti let; celkově méně než deset.“⁵²

Bretonský jazyk však přesně nespadá ani do jedné uvedené skupiny. Situaci bretonského jazyka lze zařadit do skupiny *d*, protože byl bretonský jazyk utlačován a pro

⁵² ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Pub., 2001. ISBN 8090295215; s. 42.

generaci, která dnes spadá do *dospělí v rodičovském věku*, neměly důvod se bretonštinu učit. Bretonština však nespĺňuje pouze podmínky té jedné skupiny. V posledních letech je čím dále častější výuka bretonštiny na školách. Proto bretonsky mluví i nemalá část dětí. V případě bretonského regionálního jazyka by bylo možno přidat další skupinu, a to *Jazykem hovoří osoby starší sedmdesáti let a vzrůstající počet dětí*. Tato skupina by pak vysvětlila, proč počet mluvících strmě nestoupá. Sice se bretonštinu začíná učit více lidí, ale na druhé straně jsou bretonsky mluvící lidé staršího věku, kteří začínají odcházet. Proto je křivka stavu bretonštiny v téměř lineární poloze.

5.4.2. Postavení bretonského jazyka v dějinách

Od příchodu Keltů do nájedů Římanů bylo za bretonsko-keltskou společnost považováno pět kmenů - Veneti, Osismi, Riedony, Cariosality a Nomnety. Názvy těchto kmenů v keltském jazyce dokládají, že byl pro společnost keltský jazyk velmi důležitý. Za nadvlády Říma se keltské obyvatelstvo vysoce asimilovalo v různých oblastech kultury, avšak jejich jazykové a duchovní zvyklosti byly uchovány.

Keltové z britské ostrovní oblasti, kteří se do Bretaně dostali v 5. století, jsou označováni jako *Brittonci*. Když v době stěhování národů přišli do pevninské Bretaně, měli svůj vlastní sice keltský jazyk, přesto však odlišný od toho bretonského. Tyto jazyky a rozdílné dialekty se smíchaly a vzájemně ovlivnily. Z této doby pochází právě název území - *Bretaň*, který znamená *Malá Británie*.

Dalším obdobím úpadku pro bretonsko-keltskou kulturu bylo vikingské dobývání Bretaně v 10. století. To nevedlo pouze ke ztrátě bretonsko-keltské kultury, ale kvůli stále sílícímu utlačování bretonštiny, i k částečné ztrátě bretonského jazyka. Během těchto invazí většina kněží, kteří podporovali bretonštinu, emigrovala a po válce se vracela zcela francizovaná. Bretonština tak přežila hlavně na menších vesnicích, které nepřišly do značného styku s kulturou normanských nájedníků.

V 11. století se už bretonština přestala používat jako úřední jazyk a samotná Bretaň byla rozdělena na dvě poloviny podle používaného jazyku. V Dolní Bretani, západní část poloostrova, si bretonština udržela postavení až do první světové války. Naopak Horní Bretaň, východní část poloostrova, používala románské dialekty a později mluvila výhradně francouzsky.

Až v roce 1532, od podepsání ediktu o samostatnosti Bretaně, se bretonská kultura a jazyk začínají znovu dostávat z utlačování v pozadí.

*Bretonština se konečně dočkala rozkvětu jakožto spisovný jazyk a sloužila zvláště potřebám prostého lidu prostřednictvím poezie s náboženskou i světskou tematikou, divadelních her, slovníků a naučné literatury.*⁵³

Zájem o bretonský folklór v celé Francii vzrostl v roce 1839, kdy vyšla sbírka bretonské lidové poezie T. H. de la Villemarqué s názvem *Barzaz Breiz*.

Pod francouzskou vládou došlo téměř k úplné ztrátě bretonského jazyka, důvodem byla hlavně podpora jednotného francouzského národa. Od 18. století až do 20. století bylo na územích Evropy zakázáno používat menšinové jazyky. V roce 1882 byla ve školách zavedena povinná školní docházka, ale platil zákaz mluvit jinak než francouzsky, bretonština byla tedy tabu. Tím začala výrazná asimilace menšinových jazyků. Jejich používání, a to především ve školách, bylo trestáno. Ti co nerozuměli francouzsky mluvící většině, se styděli na svou nevzdělanost, to bylo další příčinou rychle se učící francouzštiny a posouvání bretonštiny do pozadí. Dále bylo mluvení bretonsky překážkou ve společenském i profesním vzestupu. Někteří Bretonci toto období utlačování bretonštiny považují za to nejhorší. Hlavním důvodem je šikana bretonsky mluvícího obyvatelstva jednak ve školách a také ve francouzské společnosti.

V 19. století se začínali objevovat národní buditelé kultury a utlačovaného bretonského jazyka. Vznikala první bretonská politická uskupení a snahy o úplnou samostatnost Bretaně od Francie. Prvním hnutím, které se zabývá rozvojem bretonštiny je tzv. *Emsav*. V roce 1898 URB neboli *Union Régionaliste de Bretagne* (Regionalistická unie Bretaně). Hlavními protagonisty těchto hnutí je šlechta. Jedná se především o snahu zachovat kulturní tradice a bretaňský folklór. V roce 1923 byla dokonce vytvořena bretonská vlajka jako ukázka odlišnosti od Francie. Roku 1925 byla založena Bretonská národní strana, *Parti National Breton*, tato strana i vydávala vlastní periodikum s názvem *Breitañ navzdy*, *Breiz Atao*. V roce 1941 dochází k unifikaci bretonštiny, vzniká tzv. *pravopis peurunvann*.

⁵³ GALLIOU, Patrick a Michael JONES. *Bretonci*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Dějiny národů (NLN, Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-7106-202-2; kap. XIV

*Dnes většina Bretonců bojuje spíš za zachování svého jazyka, své kultury a za to, aby mohli alespoň minimálně o své zemi rozhodovat.*⁵⁴

Převážná část Bretonců chce zachovat bretonský jazyk a kulturu, s pocitem vlastnění bretonského kulturního dědictví. Snahy o nějaký rozkvět bretonské kultury však projevuje málokdo.

V roce 1951 vchází v platnost zákon Deixonne, který umožňuje volitelnou výuku menšinových jazyků, tedy i bretonštiny. Roku 1968 začínají kulturní identita francouzských menšin včetně Bretonců rozkvétat. Pouze u jazyka jde toto ožívování pomaleji, ale snahy tu jsou. Roku 1975 je zákon Deixonne rozšířen o zákon Haby a roku 1982 o oběžník Savary, tím je umožněna výuka v bilingvních třídách a vzdělávání učitelů regionálních, minoritních jazyků. Jedna část Francie se snaží o uchování kultury a jazyků menšin, které obohacují celou francouzskou společnost. Dále se zde nalézá i strana druhá, která podporuje francouzskou jednotnou kulturu. Sice již násilně nezakazuje výuku a šíření minoritních, regionálních jazyků, ale stále si stojí za tím, že nejsou tak důležité jako například výuka angličtiny. Díky tomuto pohledu je v roce 1992 do Ústavy přidán dodatek, který zdůrazňuje, že francouzština je jazykem Republiky. O dva roky později (1994) vstoupil v platnost zákon Toubon, který chrání francouzštinu jako státní jazyk, a uzákoňuje povinnost používat ji ve veškeré oficiální komunikaci. Díky tomuto zákonu Francie odmítá podepsat Chartu regionálních a menšinových jazyků Rady Evropy, která vstoupila v platnost v roce 1992. Tato Charta regionálních a menšinových jazyků je nakonec roku 1999 podepsána. Doposud však není ratifikována.⁵⁵

5.4.3. Postavení bretonského jazyka dnes

V poválečném období vznikalo mnoho hnutí a výborů na ochranu bretonské identity. Některé z nich působí až dodnes. Jedním z nich je Výbor pro administrativní jednotu Bretaně, *Comité pour l'unité administrative de la Bretagne*, se zkratkou CUAB. Výbor má okolo 500 členů, kteří se pomocí demonstrací pokouší o vyhlášení referenda o odpojení Bretaně.

⁵⁴ TOMKOVÁ, Ivana. *Potopené zrcadlo: legendy, pověsti a pověry z Bretaně*. Vyd. 1. Ilustrace Dagmar Urbánková. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X; s. 321.

⁵⁵ Dostupné z: http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/default_FR.asp? [12/2011]

Bretonština se objevuje na čím dál častějších dvojjazyčných ukazatelích, značkách a nápisech. Dnes už jsou v Bretani k vidění SPZ s označením departmentu Bretaně, BZH. Kolektiv několika málo nadšenců vytváří bretonskou wikipedii. Dokonce se dočkala vlastní internetové domény (.bzh). Příkladem je webová stránka turistického centra brocéliandského lesa, *tourisme-broceliande.bzh*. Dalším znakem znovu objevování bretonštiny je pojmenovávání dětí. Typická bretonská jména jsou slyšána většinou u starších lidí, ale v posledních letech i u dětí.

Obrázek 3: Dvojjazyčný název města Carnac⁵⁶⁵⁷

*Bretonští rodiče začínají pro své děti používat typická bretonská jména například Gwendal, Perig, Nolwenn.*⁵⁸

Podle digitální knihovny pro bretonský jazyk knihy v bretonštině nejvíce vycházely na konci 19. a zač. 20. stol.⁵⁹ Dnes zájem o bretonštinu stále roste. V posledních letech se v bretonštině píše více knížek s bretonskými příběhy. Bohužel převládají knížky s dětskými tématy. V knihkupectvích se prodávají knihy v bretonštině, které popisují bretonské památky, příběhy nebo kulturu. Tyto knihy nejsou jen jednou z pomůcek při výuce bretonštiny, ale také důvod proč se ji začít učit. Stále více užívanou bretonštinu je také slyšet o bohoslužbách při svátcích nebo na festivalech.

⁵⁶ Vlastní fotografie z terénního výzkumu

⁵⁷ Název Carnac je ve francouzštině a Karnag v bretonském jazyce

⁵⁸ Vlastní rozhovor: Profesor na Lycée St. Francis Xavier *Julien Daniello*

⁵⁹ Dostupné na: <http://bibliotheque.idbe-bzh.org/>

5.4.4. Školství

Ve Francii a Bretani je stejná povinná školní docházka, skládající se ze škol soukromých i veřejných. Dítě může školu navštěvovat od tří let, jedná se o mateřskou školu école maternelle. Po mateřské škole dochází na základní školu école élémentaire od 6 do 11 let. Pro děti starší je tu středoškolské vzdělání, které se skládá z nižší střední školy collège od 11 do 15 let zakončené získáním Diplôme National du Breve a z lycea lycée od 15 do 18 let, které je zakončené buď výučním listem CAP, certificat d'aptitude professionnelle nebo maturitní zkouškou baccalauréat général. Po dokončení středoškolského studia přichází v úvahu studium vysokoškolské. Ve všech stupních vzdělání si student může vybrat studovat bretonský jazyk a někde z něj skládat i zkoušku.

Po celé Bretani začínají vznikat menšinové školy, Škol Diwan, které se věnují výuce v bretonském jazyce a také probírají historii Bretaně podrobněji nežli školy francouzské. Bohužel díky malé podpoře zakládání Škol Diwan ze strany Francie se jedná většinou o školy soukromé, tedy placené. To je důvodem k menší návštěvnosti těchto škol.

Školy jsou populární, ale děti jsou posílány i do francouzských škol. Škol Diwan jsou soukromé, proto jsou populární, pokud na ní mají lidé peníze. Popularita se liší v každém městě.⁶⁰

Není ojedinělé, že město sice zaplatí výstavbu školy, ale o vybavení a pomůcky se musí postarat zakladatel a dárci, kteří výuku bretonštiny podporují.

V Bretani se vyskytuje 45 Škol Diwan na úrovni základních škol, Středních Škol Diwan je 6 a pak jedno lycée. Jejich hustota rozmístění se zvyšuje s postupem na západ Bretaně.

Pro dvojjazyčnou výchovu a propagaci menšinového jazyka by se měly používat metody, které byly již vyzkoušeny. U etnika, jako jsou Bretonci, kde bylo z nějakého důvodu přerušeno přirozené předávání jazyka, se osvědčila imerzní metoda. Tato metoda, která zprostředkovává druhý, v rodině spíše nepoužívaný, jazyk, vznikla roku 1965 v Kanadském Québecu. Zde se snažila zprostředkovat francouzský jazyk a frankofonní

⁶⁰ Vlastní rozhovor: Gaëtan Boulice

kulturu dětem a rodinám, které hovořily anglicky. Právě touto imerzní metodou se nechala inspirovat i Bretaň.

Graf 2: Podíl bretonských dětí vzdělávajících se dvojjazyčně⁶¹

Z grafu vyplývá, že počet bretonských dětí, které se učí dva jazyky, pomalu stoupá, od roku 2005 do roku 2013 vzrostl tento počet o 0,50 %.

Výuka ve Skol Diwan probíhá jak v bretonštině, tak i ve francouzštině. Upřednostňuje se zde bretonština, protože francouzština je doma i v životě všudypřítomná. Děti, které se bretonsky nikdy neučily, se nejprve s bretonským jazykem musejí seznámit. Z tohoto důvodu jsou součástí Skol Diwan i třídy předškolní. Skol Diwan může být nejen základní škola, ale i škola mateřská. Ve Skol Diwan je v prvních dnech zavedena výuka volnější, probíhá formou her a písniček. Nové děti se učí venku spolu s dětmi staršími, které se již bretonsky učily a tak se s bretonštinou pomalu seznamují. Ve třídách se později učí to, co v jiných školkách, počítat do deseti, pojmenovávat zvířata a jejich mláďata nebo abecedu. Výjimkou je, že se to učí v bretonském jazyce.

Pro ty nejmenší je příchod do nové školy a ještě učení v jiném jazyce těžký, proto je pro ně důležitá výuka formou her a písniček. Předškolní děti se učí bretonštinu poslouchat, poté se jí snaží opakovat a následně se pokoušejí sami komunikovat. Nejjednodušší je to formou her.⁶²

⁶¹ *Les chiffres clés de la Langue Bretonne*. [online] Les chiffres clés de la Langue Bretonne – Office Public de la Langue Bretonne [cit. 26. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.fr.opab-oplb.org/5-chiffres-cles.htm>>.

⁶² Vlastní rozhovor *Gaëtan Boulice*

Díky jednoduchosti bretonštiny, to že se v ní píše stejně, jako se v ní čte, se děti v nižších třídách nejprve učí psát a číst právě v bretonštině. Francouzský jazyk se učí až ve vyšších stupních vzdělání jako cizí jazyk.

V prvním roce se děti učí počítat, číst a psát v bretonštině. Až ve druhém roce se učí psát francouzsky. Přímé čtení a mluvení ve francouzštině se v této škole tolik neučí. Děti se to naučí automaticky doma.⁶³

Základní školou však výuka bretonštiny nemusí končit. Na středních a vysokých školách je možnost bretonský jazyk dále studovat. Dokonce z něj i skládat zkoušku. Další možností výuky bretonštiny jsou různé kurzy, které jsou čím dál častější.

Když jste dospělý, bohužel pořád není mnoho příležitostí se bretonštinu učit, proto jsem založila volně přístupný kurz bretonštiny ve Vannes.⁶⁴

5.4.5. Bretonský folklór v literatuře

Bardi, nositelé bretonsko-keltské kultury

Keltské národy považovaly *slovo* za posvátné. Proto ho nijak nezapisovaly a tradice si po mnoho let předávaly pouze ústně. K tomu používali především vyprávění příběhů a básní. Proto se nejstarší spisy a písemná svědectví objevují až později kolem 8. století.

Hlavními nositeli tradic a kultury byli takzvaní bardi. Učenci, kteří se dlouhá léta učili veškeré tradice, legendy a celou keltskou kulturu nazpaměť. K zapamatování důležitých údajů jim pomáhaly různé příběhy a hlavně veršované balady. Tito básníci byli hlavními nositeli gramatiky, práva, historie, genealogie, vykládání a umění. Museli si pamatovat tisíce básnických veršů a přes 350 příběhů. Post těchto druidů mizí až na počátku dvanáctého století.⁶⁵ Avšak keltský, magický a tajemný pohled na svět přetrval dál až do současnosti. Ať už formou výše zmiňovaných balad mnoha interpretů nebo využití magických metafor v nových příbězích. Které jsou uchovány jak v myslích Bretonců, ale už i v písemných záznamech.

⁶³ Vlastní rozhovor *Gaëtan Boulice*

⁶⁴ Vlastní rozhovor *Marijannick* (učitelka na volné noze)

⁶⁵ HAMILTON, Claire a Steve EDDY. *Tajemný svět Keltů: poodhalené dědictví keltské tradice*. Vyd. 1. Brno: Zoner Press, 2009. Encyklopedie Zoner Press. ISBN 978-80-7413-020-5. s. 114 a 115.

Pověsti

Jako v každé kultuře se i v Bretani dochovala lidová slovesnost, která je dnes zaznamenána ve stovkách knih jako krátké příběhy založené na skutečné události. V pověstech se odrážejí lidové vědomosti o světě. Také mohou končit pointou s určitým mravním ponaučením.

Hlavním znakem pro bretonské příběhy s ponaučením jsou pověsti o vílách a skřítcích. Těmto skřítkům a vílám se říká korigani. Korigani se zjevovali v noci na vřesových pláních a v lesích Bretaně. Každou noc řádili a tancovali. Pokud šel nějaký člověk takhle pozdě kolem nich, musel se k nim připojit až do té doby, než zase zmizí. Mnoho z opozdílů skonalo únavou, proto se poutníci a obchodníci ze své cesty vraceli až další den, aby nemuseli jít v noci lesem.

Zlí trpaslíci se tam každou noc scházeli k tanci a toho, kdo se opovážil přecházet vřesoviště, zatáhli mezi sebe do kruhu a musel s nimi jančit až do prvního zakokrhání kohouta; takže se raději nikdo neopovážoval.⁶⁶

Takové příběhy nesly ponaučení, že se nemá vycházet pozdě večer ven. To bylo velmi nápomocné k zastrašení dětí, které už měly dávno spát.

V Bretani je také známo, že tito skřítki mají spoustu zlata. Zde je vidět příbuznost a podobnost kultur keltských národů. V Irsku jsou tito skřítki známí jako lepríkoni. Pro korigany však nemělo zlato takovou cenu, jako pro člověka. Korigani byli velmi štedří a lidem jejich zlato rozdávali, ale jen tolik, kolik si každý zasloužil.

Kdokoliv k nim přijde, dostane hrst zlaťáků; běda ale nenažranci, který by se u nich objevil s pytlím nebo truhlicí – odešel by s prázdnýma rukama, a to by ho nejdřív trpaslíci ošklivě počastovali.⁶⁷

⁶⁶ TOMKOVÁ, Ivana. *Potopené zrcadlo: legendy, pověsti a pověry z Bretaně*. Vyd. 1. Ilustrace Dagmar Urbánková. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X. s. 72.

⁶⁷ TOMKOVÁ, Ivana. *Potopené zrcadlo: legendy, pověsti a pověry z Bretaně*. Vyd. 1. Ilustrace Dagmar Urbánková. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X. s. 83.

Z tohoto příběhu vyplývá, že má být každý ve svých požadavcích skromný a vážit si i drobností ve svém životě.

Z jiných příběhů zase vyplývá, že se Bretonci, díky poloze Bretaně mezi mořem a oceánem, báli vody. Velký respekt mají i před řekou Blavet, ke které se váže pořekadlo:

Pe dé ha berein er Pelinec,

kenevo de Houarec.

Pe dé ha torrein er Pont,

kenevo de Bondy ha de Houarec,

ha de Sant Nicolas bet er veiret.

Které lze přeložit takto: *Jestli se přehrada v Pélineku⁶⁸ vyprázdní, buď sbohem Guareku: odnese tě povodeň. Jestli se zhroutí Glomelský most, sbohem buď Pontivy, sbohem buď Gouareku, sbohem buď Saint-Nicolasi, sbohem buďte na hřbitově.⁶⁹*

Strach z mas vody se zrcadlí i na příbězích o potopených světech. Příkladem je potopené město Keris, jinak známé jako Is. Město Is se nacházelo někde v zátoce u Douarnenezu, který se nachází na západě Bretaně mezi městy Quimper a Brest. V této oblasti se také rozprostírá Národní park Bretaně, *Parc Naturel Régional d'Armorique*, který je inspirací mnoha příběhů. Ve městě Is vládl král Gradlon, jeho však ovládala jeho hříšná dcera Dahut. Neposlušná Dahut jednoho dne uvolnila stavidla a vpustila moře do překrásného města. Říká se, že když je moře klidné, jsou vidět věže katedrály. Dále se také vypráví, že se z Dahut stala siréna Morgana, která stahuje námořníky do hlubin moře.⁷⁰ Příběhy o mořských sirénách jsou v Bretani časté, nejspíše proto, že hlavní obživou Bretonců byl rybolov a mnoho námořníků se nevracelo domů.

Díky bretaňskému šedému počasí a prolínání života a smrti v mnoha příbězích má i Bretaň svou postavu znázorňující smrt. Objevující se přízrak, který pomáhá lidem na smrt. Říká se jí Anku, Ankou nebo Ankaw. Většinou se jí stává poslední zemřelý v roce.

⁶⁸ voda z přehrady v Pélineku odtéká řekou Saint-Nicolas du Pélem

⁶⁹ TOMKOVÁ, Ivana. *Potopené zrcadlo: legendy, pověsti a pověry z Bretaně*. Vyd. 1. Ilustrace Dagmar Urbánková. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X. s. 18-19.

⁷⁰ KOŽÍK, František. *Bretaň - dcera oceánu*. Praha: Orbis, 1973. Cesty (Orbis). s. 34.

Anku vypadá různě: jednou z nich je to velmi vysoký a velmi hubený muž s dlouhými bílými vlasy, jehož obličej zakrývá široká krempa plstěného klobouku; jindy je to zase kostlivec oblečený do rubáše, jehož hlava se bez ustání otáčí na kloubech páteře jako korouhvička kolem kovové žerdi, aby jedním pohledem mohl obsáhnout celé území, které má na starosti. V každém případě ale drží v ruce kosu obrácenou ostřím vzhůru.⁷¹

Vztahuje se k němu mnoho pověstí, především s mravními hodnotami, jako pomáhat jiným, nebýt chamtivý, dobře se chovat a starat se o rodinu. Říká se, že se na začátku roku Anku dotkne prstem každého, kdo má toho roku zemřít. Ke vztahu k smrti se vážou i jiné pověsti, například ta, proč se na místě nějaké smrtelné nehody musí postavit kříž. Tam, kde se kříž nepostaví, se ta nehoda bude opakovat. Proto jsou po celé Bretani u cest kamenné a dřevěné kříže.⁷²

Bretonci jako správní křesťané mají úctu ke svým zemřelým. Jednou za rok na svátek mrtvých se mohou zemřelí vrátit do domu, kde žili. Proto Bretonci nechají oheň v krbu plápolat přes noc a připraví jídlo navíc. Anaon, neboli národ mrtvých, se schází při třech velkých příležitostech. Jedná se o tři významné svátky, předvečer Vánoc, na svatého Jana a ve svátek Všech svatých. Velkou část pochmurných a strašidelných příběhů o smrti v Bretani zpracoval Anatole Le Braz.

Mýty a legendy

Součástí historie každé kultury jsou různé legendy. I k bretonskému jazyku a bretonské identitě se váží různé mýty a legendy, které jsou součástí jednak bretonské historie, tak i kultury. Dříve byly mýty a historie brána jako jedno a to samé. To co bylo dříve chápáno a vykládáno jako historie, je dnes díky vědě a dohledatelným údajům považováno za mýty a legendy. Mýtem se rozumí vyprávění o dávné historii, o vzniku kultur nebo určitých svátků. Legenda je literární žánr, který vypráví o životě a smrti světce nebo jiného mučedníka. Většinou se jedná o hrdinský příběh, ve kterém se může objevit i nemalý zázrak. Není výjimkou, že je část příběhu založena na skutečné události. Tyto příběhy zobrazují keltské vědomosti. Jsou cestou jak pochopit keltské myšlení doby, kdy příběhy vznikaly. Také jsou důležitou součástí výuky dějin Bretaně. Respondentka

⁷¹ TOMKOVÁ, Ivana. *Potopené zrcadlo: legendy, pověsti a pověry z Bretaně*. Vyd. 1. Ilustrace Dagmar Urbánková. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X. s. 123.

⁷² Tamtéž, s. 131

Morwenna je zastánkyně toho, že do výuky historie Bretaně zásadně patří i povědomí o legendách s ní spojených. Avšak uvádí, že mimo Skol Diwan se bohužel učí pouze povrchově a to je velká škoda.⁷³

Zajímavé jsou mýty o vzniku menhirů na území Bretaně, které jsou jedním z pilířů bretonsko-keltského dědictví kultury. Menhiry a megalitické památky Bretonců vznikly již 3 000 letech př. n. l., přesto se k nim vážou různé příběhy z dob pozdějších. Například kamenným řadám v Carnaku se také říká *vojáci svatého Kornelyho*. Svatý Kornely při svém útěku proměnil své pronásledovatele, římské vojáky, v kameny.⁷⁴ Podle legendy o Svaté Anně a Panně Marii zanechali kameny po celé Bretani stavitelé nedokončené svatyně. Panna Marie chtěla po návštěvě Bretaně, kterou si zamilovala, nechat postavit svatyni jako její matka sv. Anna.⁷⁵ Každý Bretonec, dokonce i někteří svatí začali nosit kameny na stavbu svatyně. To se ovšem některým svatým, hlavně těm v okolí nedůvěřivého Tomáše, nelíbilo. Proto vymysleli, jak Pannu Marii od tohoto nápadu odvrátit. Poslali za ní jednoho z Bretonců a ten jí řekl, že se to někomu nemusí líbit. Také dodal, že i když její matku svatou Annu všichni milují, po stavbě chrámu pro neposkvrněnou se jejich modlitby přesunou ze Saint-Anne-d'Auray do Keranny k chrámu zasvěceném Panně Marii. To však nemohla Maria dopustit a tak veškeré stavitele ihned odvolala. Každý pak zanechal nesený kámen právě na tom místě, kde se právě nacházel.⁷⁶ Tak se objevily dolmeny a menhiry v bretonských vřesovištích.

Bretonské legendy jsou velmi zajímavé, přesto k legendám globálně známějším patří například král Artuš, čaroděj Merlin a s nimi spojené příběhy nebo Tristan a Isolda.

Legenda o králi Artušovi

O původu artušovské legendy se objevují různé teorie. Historikové se nemohou domluvit, jestli se legenda o králi Artušovi zrodila na britských ostrovech nebo v Bretani. Legenda o Artušovi se objevuje ve všech keltských oblastech a spory o jejím původu přetrvávají dodnes. Nejstarším vyprávěním o Artušovi v keltském jazyce je *Culhwch*

⁷³ Vlastní rozhovor: *Morwenna*, 32 let, studentka prosazující výuku bretonského jazyka (Interceltique festival Lorient)

⁷⁴ TOMKOVÁ, Ivana. *Potopené zrcadlo: legendy, pověsti a pověry z Bretaně*. Vyd. 1. Ilustrace Dagmar Urbánková. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X. s. 23-24

⁷⁵ Protože Sv. Anna zasvětila svůj život k ochraně Bretaně, stala se její patronkou. Byl zasvěcen kostel Sainte-Anne-d'Auray.

⁷⁶ TOMKOVÁ, Ivana. *Potopené zrcadlo: legendy, pověsti a pověry z Bretaně*. Vyd. 1. Ilustrace Dagmar Urbánková. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X. s. 27-33.

a *Olwen*. Podle Irů jsou motivy o Artušovi inspirovány příběhy o hrdinovi *Finnu mac Cumhaillovi*, které pochází z 8. stol. př. n. l. Finn vedl skupinu odvážných irských bojovníků, kteří měli za úkol chránit krále. Artuš se také objevuje ve velšských básních o *Aneirinovi*, které jsou z 6. století. Dále také v britských spisech mnicha Gildase z 6. století a ve spisech keltského dějepisce Nennia z 8. století. Artušova vítězství a jeho porážka v bitvě u Camlunu má místo i v historii Walesu. Z 12. století pochází velšská báseň *Kořist z Annwfinu*, ta se stala předlohou hledání svatého grálu. Legendu o Artušovi zpopularizoval ve 12. století Geoffrey z Monmouthu. O Artušových rytířích a hlavně o kulatém stolu se poprvé zmínil zase normanský básník Wace. O rozšíření legendy a zasazení dvorské lásky se zasloužil francouzský básník Chrétien de Troyes. Ve 14. století vznikají konečné podoby příběhů o králi Artušovi, kdy přichází na scénu i Sir Gawain a Zelený rytíř. Konečnou podobu získávají příběhy s dílem *Le Morte d'Arthur* od Sira Thomase Maloryho. V tomto díle se objevují postavy Merlin, syna d'ábla a jeptišky, a Nimue, někdy taky nazývanou Vivian, která svádí Merlina, aby se dozvěděla více o jeho kouzlech, nakonec ho uvězní v jeskyni. Bretonská verze se však od tohoto příběhu liší. V bretonské podobě se Merlin a Vivian do sebe zamilují a Merlin se přesune do ústraní.⁷⁷

Součástí příběhů o Artušovi, Excalibru a o Artušových rytířích je hledání svatého grálu, kalichu, ze kterého pil sám Ježíš Kristus při poslední večeři. Známy rytíři byli například Lancelot a jeho syn Galahad, který teprve v hledání grálu uspěl. V příbězích se také často vyskytuje Artušova žena Guenevra.

V Bretani na rozdíl od Irska nebo Walesu není žádná literatura, která by původ Artuše podporovala. Výjimka je pouze v případě krátkých francouzských básní *lais* s keltskými a Artušovskými motivy. Tyto básně lidové slovesnosti byly v 19. století zařazeny do sbírky Barzaz Breizh.⁷⁸

V Bretani je legenda o Artušovi spjata s územím, kde se rozpíná Broceliandský les, *La Foret de Brocéliande*, který se nachází u města Paimpont mezi městy Rennes a Vannes. Broceliandský les není inspirací pouze pro tuto legendu, souvisí s mnoha legendami. Francouzský básník Albert Samain nazývá Brocéliande *lesem snů a kouzel* a Světově známý spisovatel C. S. Lewis píše: *Světec, čaroděj, snilek a romantik, ty všechny vábí*

⁷⁷ AUERBACH, Loren, COTTERELL, Arthur (ed.). *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Slovart, 2007. ISBN 978-80-7209-778-4. s. 93 a 94.

⁷⁸ Tamtéž, s. 96.

Brocéliande.⁷⁹ Na tento tajuplný les jsou odkazovány různé postavy slavné legendy, ne jen král Artuš. Do Brocéliandu se kouzelník Merlin zamilovává do Viviany, Jezerní paní. Tato Jezerní paní zde také vychovala chrabrého rytíře Lancelota. Jeho celé jméno je Lancelot du Lac, Lancelot Jezerní. Další postavou je Morgana le Fay, zlá víla.

V lese Brocéliande se nachází několik magických míst. Jedním z nich je fontána Barenton, *La Fontaine de Barenton*, pramen obestavený kameny a na něm jeden velký plochá kámen. Fontána prý plní přání. Dalšími místy jsou *L'Hôtié ou maison de Viviane*, hrob druidů, *Le Tombeau du Géant*, hrob skládající se ze čtyř menhirů vzniklý 2200 let př. n. l. Dále je tu i Merlinův hrob, a kousek dále *La Fontaine de Jouvence*, fontána mládí. Také se zde nachází Artušova jeskyně. Vedle ve městě Tréhorenteuc stojí kostel Svatého Grálu, *Eglise du Graal*, který je zajímavý tím, že ve freskách zachycuje křesťanské katolické náboženství, legendu o Artušovi a keltské tradice.

Legenda o Tristanovi a Isoldě

Velmi často se v keltských mýtech a legendách objevuje magie. V příběhu o Tristanovi a Isoldě se objevuje magie formou kouzelného nápoje, který Tristan vypil, a s Isoldou se do sebe zamilovali.

Protože byl Tristan původem skotský Pikt, Skotové zdůrazňují kořeny legendy ve Skotsku. Isolda však byla dcera irského krále, takže důvod přivlastnit si legendu mají i Irové. I Cornwall se může přít o tuto legendu, poněvadž král Marek, strýc Tristana, byl králem v Cornwallu. V něm jsou také podle legendy král Marek, Tristan i Isolda pochováni.⁸⁰ I Bretonci tento příběh přijali za svůj, zasadili ho do bretonské oblasti Penmarc'h, která leží v departmentu Finistère, západně od města Quimper. Mys, kde Tristan čekal na Isoldu, se nachází právě na tomto místě.

V dnešní době se autoři bretonských příběhů zajímají nejen o nové zpracování lidové slovesnosti, ale také o své vlastní vymyšlené příběhy inspirované původními. Na téma bretonského folklóru se píše nejen tematické knihy jako např. kuchařky, knihy o historii, legendy, ale i mnoho nových dětských povídek, které jsou u dětí velmi oblíbené.

⁷⁹ COX, Simon a Mark OXBROW. *Král Artuš a Svatý grál od A do Z*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2482-4. s. 32.

⁸⁰ Tamtéž. s. 99 - 101.

6. Diskuse a závěr

Cílem bakalářské práce byla ilustrace postavení bretonského jazyka v kulturním obrození Bretonců, potomků keltského dědictví, kteří se nacházejí na severozápadním výběžku Francie.

Práce se měla zaměřit na bretonský jazyk, na důvody jeho úpadku a kodifikaci. Dále měla zobrazit identitu Bretonců a jejich folklór.

Bretonský jazyk je jazyk keltský, jehož forma se v historii často měnila. Nejzásadnější zásahy do bretonštiny jsou v období římské nadvlády, stěhování národů, kdy do Bretaně přišli Keltové z ostrovní oblasti a francouzská asimilace nejen ve formě centralizace národního státu. Přestože byl tento keltský jazyk a bretonská kultura dlouhou dobu utlačováni, se v posledních letech objevují snahy o jeho revitalizaci a v neposlední řadě i snahy o zachování bretonské identity. K tomuto účelu jsou zakládány různé organizace. Prvním hnutím pro rozvoj bretonské identity byl tzv. Emsav. Důležitá je i Regionální unie Bretaně nebo Bretonská národní strana založena roku 1925, která vydává vlastní periodikum *Breton* navždy. Objevují se však i radikálnější organizace jako Výbor pro administrativní jednotu Bretaně, který vytváří referenda na odtržení Bretaně od Francie. Většina Bretonců už dnes ale o oddělení Bretaně od Francie neusiluje. Spíše se zajímají o zachování bretonských tradic a folklóru, založeného na pověstech a legendách.

Folklór Bretaně vychází hlavně z geografického umístění Bretaně a z její krajiny. Na jejím území se můžeme setkat s motivy různých skřítků, trpaslíků a víl, které většinu času rejdí po magických lesích Bretaně. Dále jsou příběhy inspirované historií. Nejznámější postavou Bretaně se tak stává světově známý Gal Asterix. Mezi další legendy, které nejvíce zviditelňují Bretonce na světovém poli, patří legendy o králi Artušovi a jeho rytířích kulatého stolu nebo Tristan a Isolda. Tyto legendy však nemají určité kořeny, kvůli keltským prvkům a podobnému prostředí zachyceném v příbězích, se Bretonci o jejich počátek dohadují s jinými keltskými národy.

Ke snahám o zachování bretonské identity samozřejmě jazyk patří, avšak kvůli jeho úřednímu nevyužití má funkci pouze symbolickou. Přesto se počet Bretonců učících se bretonštinu zvětšuje. V Bretani se zakládají speciální školy, které slouží k podrobnější výuce bretonských dějin a výuce jazyka. Jedná se především o školky a základní školy

s názvem Skol Diwan. Podoba dnešní bretonštiny, která se vyučuje, vzniká unifikací v tzv. pravopise perunvann z roku 1941.

Přestože se bretonština nepoužívá na úřadech, v Bretani se objevuje čím dál častěji. Můžeme ji spatřit na poznávacích značkách aut, na dvojjazyčných cedulích, v hudbě a v literatuře.

Bretonská identita je reprezentována na mnoha festivalech a slavnostech, které se v Bretani konají. Svoboda a bretaňská krajina, ke které neodmyslitelně patří chmurné podnebí a magická příroda, to je to, co dělá Bretonce Bretoncem.

Z práce tedy vyplývá to, že bretonská menšina snaží nějak vyčlenit od jiných krajů Francie. K tomuto odlišení slouží hlavně hudba s keltskými prvky, tanec a veselý styl života a folklór. Jazyk se stává spíše takovým posledním prvkem, který utváří bretonskou identitu. Jeho role v tomto uvědomění však neustále roste.

7. Seznam literatury

7.1. Publikace

AGULHON, Maurice. De Gaulle: dějiny, symbol, mýtus. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-7106-996-5.

AUERBACH, Loren, COTTERELL, Arthur (ed.). Mytologie: bohové, hrdinové, mýty. Praha: Sloart, 2007. ISBN 978-80-7209-778-4.

CAESAR, Gaius Iulius. Zápisky o válce galské. Překlad Jan Kalivoda. Praha: Naše vojsko, 2009. ISBN 978-80-206-1050-8.

CAPOTORTI, Francesco. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious, and linguistic minorities. New York: United Nations, 1979.

COX, Simon a Mark OXBROW. Král Artuš a Svatý grál od A do Z. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2482-4.

DÉGUIGNET, Jean-Marie. Paměti bretonského venkovana. 1. vyd. Překlad Gabriela Chalupská. Praha: Mladá fronta, 2003. Osudy (Mladá fronta). ISBN 80-204-1053-8.

DUBY, Georges. Dějiny Francie od počátků po současnost. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-7184-514-0.

FILIP, Jan. Keltská civilizace a její dědictví. 4. rozš. vyd. Praha: Academia, 1995. Stříbrná řada. ISBN 80-200-0526-9.

Francie. Praha: Marco Polo, 2008. ISBN 978-3-8297-6629-6.

GALLIOU, Patrick a Michael JONES. Bretonci. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Dějiny národů (NLN, Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-7106-202-2.

GELLNER, Ernest André. Nacionalismus. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3.

GELLNER, Ernest André. Národy a nacionalismus. [1. vyd.]. Praha: Josef Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-900892-9-1.

GELLNER, Ernest André. Jazyk a samota: Wittgenstein, Malinowski a habsburské dilema. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kulury, 2005. ISBN 80-7325-055-1.

HAMILTON, Claire a Steve EDDY. Tajemný svět Keltů: poodhalené dědictví keltské tradice. Vyd. 1. Brno: Zoner Press, 2009. Encyklopedie Zoner Press. ISBN 978-80-7413-020-5.

HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-010-0.

HRYCH, Ervín. Velká kniha evropských panovníků. 1. vyd. Praha: Regia, 1998. ISBN 80-902484-3-8.

KOCH, John T (ed.). Celtic culture: a historical encyclopedia. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2006. ISBN 1-85109-440-7.

KOŽÍK, František. Bretaň – dcera oceánu. Praha: Orbis, 1973. Cesty (Orbis). ISBN 80-86181-39-1.

Skupina autorů. Kde i mrtví pochodují, Antologie příběhů z Bretaně. Vyd. 1. Fra, 2015. ISBN 978-80-87429-65-5.

ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace. Vyd. 2., Ve SLONu 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-83-0.

TOMKOVÁ, Ivana. Potopené zrcadlo; legendy, pověsti a pověry Bretaně. Vyd. 1. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X.

7.2. Odborné články

ADKINS, Madeleine. Will the real Breton please stand up? Language revitalization and the problem of authentic langure, International Journal of the Sociology of Language. 2013. DOI: 10.1515/ijsl-2013-0044, ISSN (Online) 1613-3668.

BRETT, Caroline. Brittany and the Carolingian Empire: A Historical Review. History Compass [online]. 2013, 11(4), 268-279 [cit. 2016-02-29]. DOI: 10.1111/hic3.12044. ISSN 14780542. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/hic3.12044>.

COLE, A.; RAYMOND, G. Redefining the French Republic. New York:St. Martin's Press. 2006.

COLE, J. Ethnic groups of Europe: an encyclopedia. Santa Barbar. Calf.: ABC-CLIO, 2011. Bretons.

HRABATA, Zdeněk. Plav, měsíčník pro světovou literaturu. /2015

JONES, Mari C. Death of a Language, Birth of an Identity: Brittany and the Bretons. 1998. DOI: <http://dx.doi.org/10.1075/lplp.22.2.02jon>.

7.3. Internetové zdroje

http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/default_FR.asp? [12/2011]

Digitální knihovna dokumentů v bretonském jazyce: <http://bibliotheque.idbe-bzh.org/>

Podíl bretonských dětí vzdělávajících se dvojjazyčně (graf): <http://www.fr.opab-oplb.org/5-chiffres-cles.htm>>

7.4. Dokument

Keltové I (The Celts eps. 1, 2, 3). EDWARDS, C. and MACPHERSON, J. A. VB, Filmexport, 2000

8. Seznamy

8.1. Seznam tabulek

Tabulka 1: Výzkum identity Bretonců k roku 2001	28
---	----

8.2. Seznam grafů

Graf 1: Počet obyvatel mluvících bretonským jazykem	35
Graf 2: Podíl bretonských dětí vzdělávajících se dvojjazyčně	42

8.3. Seznam obrázků

Obrázek 1: Největší megalitické pole v Evropě (město Carnac)	24
Obrázek 2: Ukázka bretonského svatebního kroje	33
Obrázek 3: Dvojjazyčný název města Carnac	40

Obsah

1. ÚVOD A CÍL PRÁCE	6
2. LITERÁRNÍ REŠERŠE	7
2.1. Literatura týkající se historie Bretaně	7
2.2. Literatura o kultuře	8
2.3. Literatura zabývající se jazykem	9
2.4. Bretonská kultura zobrazená v beletrii	10
3. METODOLOGIE	11
4. TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE	13
4.1. Kultura, národ, národní identita a nacionalismus	13
4.2. Etnické, národnostní menšiny a jazykové menšiny	17
4.3. Význam etnicity na území Francie	18
4.4. Revitalizace jazyka	19
5. PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE (VLASTNÍ PRÁCE)	22
5.1. Bretaň a její specifika	22
5.1.1. Historie Bretaně a její snahy o autonomii	23
5.2. Hlavní znaky bretonské identity	27
5.3. Bretonská kultura	30
5.3.1. Hudba, tanec a kroje	31
5.4. Bretonský jazyk	34
5.4.1. Zkoumání četnosti mluvčích regionálním jazykem	36
5.4.2. Postavení bretonského jazyka v dějinách	37
5.4.3. Postavení bretonského jazyka dnes	39
5.4.4. Školství	41
5.4.5. Bretonský folklór v literatuře	43
6. DISKUSE A ZÁVĚR	50

7.	SEZNAM LITERATURY	52
7.1.	Publikace	52
7.2.	Odborné články	53
7.3.	Internetové zdroje	54
7.4.	Dokument	54
8.	SEZNAMY	55
8.1.	Seznam tabulek	55
8.2.	Seznam grafů	55
8.3.	Seznam obrázků	55